(દરરોજ સવારના નિત્ય પાઠ માટે.)

ઇશ્વર સ્તુતિ.

જેમાં ગીતા ભાગવત અને વેદ તથા વિષ્ણુ
સહસ્ત્રમાં કરેલી સ્તુતિ આવેલી છે.

असितगिरिसमं स्यात् कज्जलं सिंधुपात्रे
सुरतरुवरशाखा लेखिनी पत्रमुर्वी ।
लिखति यदि गृहीत्वा शारदा सर्वकालम्
तदपि तव गुणानामीश पारं न याति ॥

અર્થ:—

નીલગિરી પર્વતના જેટલી શાહી હોય, મહાસાગર જેવડો ખડીઓ હોય, સર્વે દેવતાઓ ઝાડોની કલમ બનાવી હોય, પૃથ્વીના પડ જેવડો કાગળ બનાવ્યો હોય, અને સર્વથી સરસમાં સરસ લખનારી શારદા મહાકાળ લખ્યા કરે, તોપણ હે ઇશ્વર! ત્હારા ગુણોનોપાર આવે નહીં.

સાતમી આવૃત્તિ ——— નકલ ૧૦૦૦

કીમત દોઢ આનો.

હે
પ્રભુ!
તમે એક
છો, અખંડ છો,
અનંત છો, વ્યાપક છો,
નિર્વિકાર છો, સર્વાધાર છો,
સકળ વિશ્વના સ્વામી છો અને
સર્વશક્તિમાન છો. તમે સર્વ ગુણોના
નિધિ છો, તમે દયાના સાગર છો, અને તમે
અધમ ઉધ્ધારણ છો. તમારો મહિમા અગાધ
છે, તમારૂં ડહાપણ અપાર છે. તમે રાજાઓના રાજા
તથા દેવોનાં પણ દેવ છો, અને તમારી અકળ ગતિનો
કોઈ પાર પામી શકતું નથી. હે મહા મંગળકારી
અખંડ સચ્ચિદાનંદ પરમકૃપાળુ પવિત્ર પિતા
મહાન ઇશ્વર! તમારા એવા ગુણો ને
મહાત્મ્યમાં અમારૂં મન લય કરવા
માટે અને તમારી સત્ય સેવા કર-
વાને ખાતર શુદ્ધ અંતઃકર-
ણના પ્રેમથી માનપૂર્વક
હજારો હજારવાર
દંડવત્ પ્રણામ
કરીએ
છીએ.

ॐ

પ્રાચીન ઋષિયોએ કરેલી ઇશ્વર સ્તુતિ.

આ જગતની ઉત્પત્તિ પહેલાં એક માત્ર ઇશ્વરજ હતો, બીજું કાંઇજ નહોતું. તે એકજ છે, એના જેવો બીજો કોઈ પણ નથી અને તે સતસ્વરૂપ છે.

તેણે બ્રહ્માંડ રચવાનો વીચાર કર્યાથી તેની ઇચ્છાથીજ આ બધું જગત્ ઉત્પન્ન થયું છે.

એનાથીજ સર્વનો આધાર આ પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ તથા આકાશ ઉત્પન્ન થયાં છે; અને એનાથીજ સૌ જીવોના પ્રાણ, મન, ઇન્દ્રિયો તથા શરીરો ઉત્પન્ન થયાં છે.

એના ભયથી અગ્નિ બળેછે, એના ભયથી સૂર્ય તપે છે, એના ભયથી મેઘ વરસેછે, અને એના ભયથી વાયુ વાય છે.

માટે જેમાંથી સર્વ જીવો ઉત્પન્ન થયાછે. ઉત્પન્ન થઇને જેના વડે જીવતા રહેછે, અને પ્રલયકાળે જેની અંદર સૌ સમાઇ જાયછે તેનું વધારે સારી રીતે ચોખ્ખું જ્ઞાન મેળવવાની ઇચ્છા રાખો. તે સર્વ શક્તિમાન મહાન પરમાત્મા છે.

એ ભગવાન મહા આનંદ સ્વરૂપ છે.

આનંદ સ્વરૂપ પરમાત્મામાંથીજ સર્વ પ્રાણીઓ ઉત્પન્ન થાયછે, ઉત્પન્ન થઇને આનંદ સ્વરૂપ ઈશ્વરથીજ જીવતાં રહે છે, અને પ્રલયકાળે આનંદ સ્વરૂપ બ્રહ્મમાંજ સૌ પાછાં જાયછે.

જે બીજા કોઇનો પણ આધાર રાખતા નથી એવા ભગવાનને આધારે જે હરીજનો રહે છે તે હરીજનોની બધી બ્હીક મટી જાય છે.

તે દેખી શકાય નહીં એવા છે, પકડી શકાય નહીં એવા છે અને ગોત્ર તથા વર્ણ વિનાના છે. એ સૌમાં વ્યાપી રહેલા છે. એ બહુ સૂક્ષ્મ છે, એ વધે ઘટે નહીં એવા છે અને એ સ વસ્તુઓ તથા સર્વ જીવોનું મૂળ છે. એને જ્ઞાનીઓ સર્વ ઠેકાણે જુવે છે અને એના જે જે વખાણ કરીએ તથા એના જે જે ગુ ગાઇએ તે સૌ એની લાયકાત પ્રમાણે થોડાંજ છે.

હે હરિજનો! ઇશ્વરને ઓળખનારા મહાત્માઓ કહે છે કે, તે નાશ પામે નહીં એવો છે. તે મોટો નથી, તે નાનો નથી, તે ટુંકો નથી, તે લાંબો નથી, તે રંગ વિનાનો છે, તે ક્યાંઇ પણ લેપાય નહીં એવો છે, એની ઉપર કોઇની છાયા પડી શકતી નથી, એની પાસે અંધારૂં રહી શકતું નથી, એની પાસે વાયુ પહોંચી શકતો નથી, એ આકાશથી પણ

અસંગ છે અને એ સંગ વિનાનો છે. કોઇપણ પ્રમાણો એને પહોંચી શકે એમ નથી; માટે કોઇની પણ સાથે ભગવાનની સરખામણી થઇ શકે તેમ નથી.

ભગવાનના હુકમથી આ સૂર્ય ચંદ્ર નિયમમાં રહેલા છે.

ભગવાનના હુકમથી આ પૃથ્વી ને સ્વર્ગ ટકી રહેલાં છે.

અને ભગવાનના હુકમથી પળ, મૂહુર્ત, રાત્રિ, દિવસ, પખવાડીયાં, મહિનાઓ, ઋતુઓ તથા વરસો આવેછે ને જાયછે.

એ નાશ ન પામે એવા ઇશ્વરને કોઇ માણસો જોઇ શકતાં નથી, પણ તે સૌને જોઇ શકે છે; કોઇ તેનું બોલવું સાંભળી શકતા નથી, પણ તે સર્વનું બોલવું સાંભળી શકે છે; કોઇ પણ ભગવાનના મનની ગતિ જાણી શકતું નથી, પણ ભગવાન સૌના મનની વાતો જાણી લે છે. અને જેવો જાણવો જોઇએ તેવો કોઇ પણ તેને જાણી શકતો નથી પણ તે સર્વને બરોબર રીતે જાણે છે.

ઇશ્વર પ્રાણ સ્વરૂપ છે. તેમાંથી આ સર્વે બ્રહ્માંડ ઉત્પન્ન થયું છે, અને એના નિયમ પ્રમાણે તે ચાલે છે.

કાનમાં સાંભળવાની શક્તિ તેણેજ મૂકેલી છે, અને તેની સત્તાથીજ કાનથી સાંભળી શકાયછે, માટે તે કાનનો પણ કાનછે.

આંખમાં જોવાની શકિત તેણેજ મૂકેલી છે, અને તેની સત્તાથીજ આંખથી જોઇ શકાય છે, માટે તે આંખની પણ આંખ છે.

મનમાં સંકલ્પ વિકલ્પ કરવાની તથા વિચારવાની શકિત તેણેજ મૂકેલીછે, અને તેની સત્તાથીજ મન પોતાનું કામ કરી શકેછે માટે તે મનનું પણ મન છે.

વાણીમાં બોલવાની શકિત તથા તેના અર્થ ને ભાવ સમજવાની શકિત તેણેજ મૂકેલી છે, અને તેની સત્તાથીજ વાણી બોલી શકાય છે તથા સમજી શકાય છે, માટે તે વાણીની પણ વાણી છે. અને એના હુકમથીજ પ્રાણ ચાલેછે, એની શકિત વિના પ્રાણથી કાંઇ થઇ શકતું નથી, માટે તે પ્રાણનો પણ પ્રાણ છે.

અસલના ઋષિયો કહેતા કે, અમારી અગાઉ થઇ ગયેલા મહાત્માઓ પાસેથી ભગવાન વિષે અમે એવું સાંભળ્યું છે કે તે આંખથી દેખી શકતો નથી, તેની પાસે વાણી પહોંચી શકતી નથી, અને ત્યાં મન પણ જઇ શકતું નથી, એટલુંજ નહીં પણ અમે એના વિષે કાંઇ પણ વધારે જાણતા નથી. અને કેવી રીતે એનો ઉપદેશ આપવો જોઇએ તે પણ અમે સમજી શકતા નથી; કારણ કે તે જાણેલી વસ્તુઓથી જુદો છે અને અજાણી વસ્તુઓથી બહાર છે.

જે વાણી વડે વર્ણવી શકાય કે વાણીથી પકડી શકાય નહીં તેવો છે, પણ જેની શકિત વડે કરીને વાણી બોલી શકાય છે તેનેજ તમે ભગવાન જાણો.

બહુ બહુ તર્ક વિતર્ક કર્યા છતાં પણ જ્યાં માણસોનું મન પહોંચી શકતું નથી, પણ જે આપણા મનની અંદરની દરેક બાબતો જાણે છે તેનેજ તમે ભગવાન જાણો.

જે આંખથી દેખી શકાતો નથી, પણ જેની શકિત વડે કરીને આંખો જોઇ શકે છે તેનેજ તમે ભગવાન જાણો.

જે કાનથી સાંભળી શકાતો નથી, પણ જેના વડે કરીને કાનમાં સાંભળવાની શકિત રહેલી છે તેનેજ તમે ભગવાન જાણો.

અને પ્રાણથી પણ જેનું સ્વરૂપ જાણી શકાતું નથી, પણ જેની શકિત વડે કરીને પ્રાણ પોતાનું કામ કરી શકે છે તેનેજ તમે ભગવાન જાણો.

જો તમે તમારા મનમાં એમ સમજતા હો કે મેં ઇશ્વરનાં સ્વરૂપને બહુ સારી રીતે જાણ્યું છે તો નક્કી તમે ઇશ્વરનાં સ્વરૂપને બહુજ થોડું જાણ્યું છે.

" ઇશ્વર સ્વરૂપને સારી રીતે જાણું છું " એમ હું મ્હારા મનમાં માનતો નથી, તેમજ "ઇશ્વરના મહિમા વિષે હું કાંઇ જાણતો નથી" એમ પણ નથી. " હું ઇશ્વરના સ્વરૂપને જાણતો

નથી એમ નથી ને જાણું છું એમ પણ નથી " આ વચનનો ભેદ જે અમારામાંથી સમજે છે તેજ તેને જાણે છે.

સારી રીતે ઈશ્વરના મહિમાને જાણનારા જ્ઞાની ભગતને એમ લાગે છે કે, હું ઇશ્વરના સ્વરૂપને જાણતો નથી; પણ જે અજ્ઞાની માણસ હોય તેને એમ લાગે છે કે હું ભગવાનના સ્વરૂપને જાણું છું, માટે જે હરિજન એમ સમજે છે કે હું ઇશ્વરના સ્વરૂપને જાણતો નથી, તેણે ઇશ્વરને જાણ્યો છે અને જે એમ સમજે છે કે મેં ઇશ્વરને જાણ્યો છે તેણે ઇશ્વરને ઓળખ્યો નથી.

જો આ ભવમાં ઈશ્વરને ઓળખી લેવાય તો જન્મારો સફળ થાય છે, અને જો ન ઓળખાય તો મહા અનર્થ થાય છે. માટે જ્ઞાની માણસો જગત્‌ની સર્વ વસ્તુઓમાં એક માત્ર ભગવાનનેજ જોઇને આ લોકમાં શાંતિ પામે છે, અને પછી અમર થાય છે.

ઇશ્વર એકજ છે, એના જેવો બીજો કોઇ નથી તે અચલ છે, છતાં પણ મનના વેગ કરતાં પણ એનો વેગ ઘણો વધારે છે; ઇશ્વરને ઇન્દ્રિયો પહોંચી શકતી નથી; અને સ્થિર રહ્યા છતાં પણ ઇન્દ્રિયો તથા મનની પાર જઇ શકે છે; અને એની શક્તિથીજ પ્રાણીયોમાં વાયુ હરે ફરે છે.

તે ચાલે છે ને વળી તે ચાલતો પણ નથી; તે દુરમાં

દૂર છે, અને વળી તે પાસેથી પણ પાસે છે; તે સૌના અંતરમાં છે અને વળી તે સૌની બહાર પણ છે.

જગતના સૌ જીવો તથા બધી વસ્તુઓ ભગવાનની અંદરજ રહેલી છે એમ જેને દેખાય છે, અને જગતના સૌ જીવો તથા બધી વસ્તુઓમાં પરમાત્મા પોતે રહેલા છે એમ જેને દેખાય છે તે કોઇને પણ દુઃખ દેતો નથી કે કોઇનો પણ તિરસ્કાર કરતો નથી.

ભગવાન સર્વ વ્યાપક છે, તે પવિત્ર છે, તે શુદ્ધ છે, તે પાપ વિનાનો છે, સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે, તે બીજા કોઇની મદદથી નહીં પણ પોતે પોતાની શકિતથીજ પ્રકાશવાળો છે અને તે હમેશાં સૌને જોઇતી જરૂરની વસ્તુઓ પુરી પાડે છે.

ઇશ્વર સત્ય સ્વરૂપ છે, જ્ઞાન સ્વરૂપ છે અને અનેક પ્રકારનાં રૂપ લઇ શકે તેવા છે. તે ઇશ્વર મ્હારા અંતઃકરણમાં રહેલા છે એમ જે સમજે છે અને અનન્ય ભાવથી એની સાથે એકતા અનુભવે છે તે માણસ ઇશ્વરનો અલૌકિક આનંદ ભોગવી શકે છે.

ભગવાન પવિત્ર છે, તે અવયવ વિનાના છે અને તે જ્યોતિને પણ જ્યોતિ આપનારા છે. એ કલ્યાણકારક ભગવાનને ભગવદ્ જ્ઞાનવાળા જ્ઞાની હરિજનો પોતાના અંતઃકરણના ઉંડાણમાં જોઇ શકે છે.

ભગવાનનો બનાવેલો સૂરજ ભગવાનને તેજ આપી શકતો નથી, ચંદ્ર કે તારા તેને તેજ આપી શકતા નથી અને વીજળી પણ તેને પ્રકાશ કરી શકતી નથી. આખું જગત્ એના પ્રકાશથીજ પ્રકાશિત થાય છે, એટલુંજ નહીં પણ અનંત બ્રહ્માંડો એના તેજથીજ તેજસ્વી થઇ રહેલા છે.

જે જ્ઞાની ભગત એમ સમજે છે કે ઇશ્વર પ્રાણનો પણ પ્રાણ છે અને જગત્‌ની દરેક વસ્તુઓમાં જુદે જુદે રૂપે તે પોતેજ રહેલો છે તે ભગત ભગવાનનાજ ગુણ ગાયા કરે છે અને ભગવાનની વાતો શિવાય બીજી કાંઇ વાતો કરતો નથી એટલુંજ નહીં પણ તે ભગવાનમાંજ રમ્યા કરે છે, ભગવાન ઉપરજ પ્રેમ રાખે છે, અને ભગવાનને અર્થેજ ભલાં કામો કર્યા કરે છે. આવા ભગતો હરિજનોમાં સૌથી શ્રેષ્ઠ છે.

તે મોટામાં મોટો છે, તે પોતે પોતાના પ્રકાશથીજ પ્રકાશવાળો છે અને એનું સ્વરૂપ ચિંતવનમાં આવી શકે એવું નથી, કારણ કે તે ઝીણામાં ઝીણો છે, તે જુદાં જુદાં રૂપમાં રહેનારો છે, તે દુરથી પણ બહુ દુર છે, પાસેથી પણ બહુ પાસે છે, અને તે અહીંજ આત્માની અંદરજ રહેલો છે.

ભગવાન આંખથી જોઇ શકાતા નથી; વાણી ત્યાં પહોંચી શકતી નથી; અને બીજી કોઇ ઇન્દ્રિયો પણ એને પકડી શકતી નથી. તેમજ તપ કરવાથી કે યજ્ઞો વિગેરે કર્મ

કરવાથી પણ ભગવાન મળતા નથી, પણ જ્યારે વૃત્તિયો શાંત થાય, અંતઃકરણ શુદ્ધ થાય, ચોખ્ખું જ્ઞાન થાય અને સાચું ધ્યાન ધરાય ત્યારેજ વિકાર રહિત ભગવાન મળે છે.

તે મહાન છે, તે નિયમમાં રાખવાવાળાઓને પણ નિયમમાં રાખવાવાળો છે, તે દેવતાઓને પણ દૈવત આપવાવાળો છે, તે રાજાઓનો પણ રાજા છે, તે માયાથી અલગ છે ને માયાથી શ્રેષ્ઠ છે, તે પોતે પોતાનાજ તેજવાળો છે અને તે આ લોક તથા પરલોકને નિયમમાં રાખવાવાળો છે. તે સ્તુતિ કરવા લાયક ભગવાનને જાણવા અમે ઇચ્છીએ છીએ.

તેને શરીર નથી, તેને ઇન્દ્રિયો નથી અને કોઈ પણ એના જેવો કે એનાથી શ્રેષ્ઠ જોવામાં કે સાંભળવામાં આવતો નથી. એની અદ્ભુત શક્તિ સર્વ ઠેકાણે જુદી જુદી રીતે સંભળાયછે અને એની જ્ઞાનશક્તિ બળ તથા ક્રિયાઓ સ્વભાવિક છે.

આખા બ્રહ્માંડમાં એનો કોઇ ધણી નથી, ને એને કોઇ નિયમમાં રાખવાવાળો નથી; તેમજ એનો કાંઇ આકાર કે ચિન્હ નથી, પણ સર્વનું કારણ એ છે. એટલુંજ નહી પણ એને કોઇ ઉત્પન્ન કરવાવાળો નથી તેમજ એને કોઇ પાળવાવાળો પણ નથી,

ઇશ્વર એકજ છે, તે સ્વયંપ્રકાશ છે, તે જગત્‌ની સર્વ

વસ્તુઓમાં તથા સર્વ પ્રાણીઓમાં ગૂઢરૂપથી રહેલા છે, તે સર્વ વ્યાપક છે, તે સર્વ પ્રાણીઓનાં અંતરમાં રહેલા છે, તે સૌને કર્મનું ફળ આપવાવાળા છે, તે સૌ જીવોને ઠરવાનું ઠેકાણું છે, તે સૌના સાક્ષી છે, તે ચૈતન્ય રૂપ છે, તે ઉપાધી વિનાના છે અને તે ગુણોમાં લેપાય નહીં એવા છે.

જે ભગવાન ભેદ વિનાના છે, સૌને વશ રાખનારા છે, અને એકજ તત્વમાંથી અનેક કાર્ય બનાવનારા છે, તેજ ભગવાન મારા અંતરાત્મામાં રહેલા છે એમ જે અનુભવી શકે છે તેને કદી પણ નાશ ન પામે એવું સુખ મળે છે, અને જેઓ ભગવાનની સાથે એવી રીતે તન્મય થઈ શકતા નથી તેઓને એ સુખ મળતું નથી.

આ વિશ્વની સઘળી વસ્તુઓને જે ટકાવી રહેલો છે, જે ચૈતન્યનું ચૈતન્ય છે, જે પોતે એકલોજ જગતનાં સૌ તત્વોનો જેવા જોઇએ તેવા ભોગો આપે છે, જે જગતનું કારણ છે, અને જે જ્ઞાનથી તથા યોગથી જાણવા યોગ્ય છે, તે ભગવાનને જે જાણે છે તે જન્મ મરણ વિગેરે બધી જાતનાં બંધનોમાંથી છુટી જાય છે.

આ વિશ્વનો બનાવવાવાળો પરમેશ્વર છે, તે મહાત્માઓના હૃદયમાં હમેશાં ઉત્તમ રૂપથી રહેછે, અને જ્યારે અંતરમાંથી

બધી જાતના સંશયો મટી જાય ત્યારે તે પ્રકાશિત થાય છે. જેઓ એને જાણે છે તેઓ મરણના ભયમાંથી છુટી જાય છે.

તે સર્વ વસ્તુઓમાં છુપી રીતે રહેલા છે, તે આત્મામાં છે, તે અતિ ન્હાનામાં ન્હાનાં પરમાણુઓમાં પણ છે અને તે જુના માં જુના છે. છતાં પણ એનું જ્ઞાન મેળવવું બહુ મુશ્કેલ છે, અને ધીરજ રાખીને જે હરિજનો પોતાના અંતઃકરણમાં ઉંડા ઉતરતા જાય છે, તેઓ પરમાત્માને જાણી શકે છે, અને જે એને જાણે છે તે હર્ષ શોકમાંથી મુકત થાય છે.

તે જગત્‌ના કર્તા છે, તે સૌને જાણવાવાળા છે, તે સૌના આત્મા છે, તે સૌનું કારણ છે, તે ચૈતન્ય રૂપ છે, ને કાળના પણ કર્તા છે, તે અલૌકિક ગુણવાળા છે, ને સર્વને સર્વ રીતે જાણનારા છે. તેનામાં કાંઇ પણ ફેરફાર થાય નહ એવા છે, સૌ જીવોના સ્વામી છે, તે સૌ ગુણોને નિયમમાં રાખવાવાળા છે અને તે સૌ સૌનાં કર્મો પ્રમાણે બંધન તથા મોક્ષ આપનારા છે.

જે ભગવાનના હુકમથી રાત ને દિવસ મારફત વરસોનું ને કાળનું ચક્ર ફર્યા કરે છે, તે મહાન ઇશ્વરની દેવતાઓ હમેશાં ઉપાસના કર્યા કરે છે.

દરેક વસ્તુઓમાં ભગવાન ઓતપ્રોત થઇ રહેલા છે, અને વસ્તુઓ નાશ પામે તો પણ તે નાશ નહીં પામે એવા છે.

જે પરમાત્મા સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ વખતે બ્રહ્માને ઉત્પન્ન કરે છે અને તેને જ્ઞાન આપે છે તથા જે મ્હારા આત્મામાં સાક્ષીરૂપે રહેલા છે તે ભગવાનનું મ્હારો ઉધ્ધાર થવા માટે હું શરણું જાઉં છું.

તે કોઇ પણ જાતના મેલ વિનાના છે, તે કોઇ પણ જાતની ક્રિયા વિનાના છે, તે સદાય શાંતિમાં રહેવાવાળા છે, તેનું સ્વરૂપ કોઇથી પણ પુરેપુરૂં જાણી શકાય નહીં એવું છે, તે કોઇ પણ જાતની ભૂલ કરે નહીં તથા તેને કોઇ પણ જાતનો દોષ લાગે નહીં એવા છે, તે કદી પણ નાશ ન પામે એવા છે, તે જીવોને ભવપાર ઉતારવા માટે શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ પૂલ જેવા છે, અને લાકડાં બળી રહ્યા પછી પ્રકાશમાન અગ્નિ રહ્યો હોય તે અગ્નિની પેઠે પ્રકાશમાન છે.

એ સર્વના ઇશ્વર છે, એ સૌ જીવો તથા સૌ વસ્તુઓના માલેક છે, એ બધી જાતના સૌ જીવોને પાળનાર છે, અને લોકોનાં કલ્યાણ સારૂજ પોતે સંસાર સાગર તરવાના પૂલ જેવા થઇને આ બધો ભાર પોતાની ઉપર ઉપાડે છે.

સ્વર્ગ, પૃથ્વી, આકાશ, મન અને ઇન્દ્રિયો વિગેરે બધી બાબતો જે એકનેજ આધારે રહેલી છે, તે ભગવાનજ સૌને મોક્ષ આપનાર છે, માટે બીજી વાતો છોડી દઇને ભગવાનને ઓળખો, એ મહા આનંદ સ્વરૂપ છે.

જે પરમાત્મા જ્યોતિરૂપ છે, જે અણુ કરતાં પણ ન્હાના છે, અને જેમાં અનંત બ્રહ્માંડો તથા સર્વ જીવો રહેલા છે, તેજ સત્ય છે, તેજ અવિનાશી છે, અને તે પરમાત્માને આત્માજ પકડી શકે તેમ છે. માટે હે હરિજનો ! અનન્ય ભાવથી તમારા આત્માને પરમાત્માની સાથે તન્મય કરો.

જીવો જ્યારે ઉંઘી જાયછે ત્યારે પણ જે જાગતો રહે છે અને સૌને માટે જરૂરની ચીજો બનાવે છે, તથા સર્વ લોકો જેને આશ્રયે રહેલાં છે પણ જે કોઇને આશ્રયે રહેલો નથી તેજ સર્વ શકિતમાન ઇશ્વર છે, અને તેજ આનંદસ્વરૂપ તથા અવિનાશી છે.

ઇશ્વર ન્હાનાથી ન્હાનો છે, મોટાથી મોટો છે, અને સૌ જીવોના અંતઃકરણમાં રહેલો છે છતાં પણ દેખાતો નથી; પણ જ્યારે તેની કૃપાથી તેનો મહિમા સમજાય અને પછી જેના મનમાં કોઇ પણ જાતની કામના રહે નહીં તથા કોઇ પણ જાતની દિલગીરી રહે નહીં તે મહાત્મા પરમાત્માનું દર્શન કરી શકે છે.

ઇશ્વર એકજ છે. તે સર્વને વશ રાખવાવાળો છે, તે સર્વે પ્રાણીઓ તથા સર્વ વસ્તુઓના અંતરનો આત્મા છે, અને તે એકમાંથી અનેક પ્રકારનાં રૂપ કરી શકે છે. એવા સર્વશકિત-માન ઇશ્વર પોતે મ્હારા આત્મામાં પણ રહેલા છે, એમ જે ભગતો પ્રત્યક્ષ રીતે અનુભવી શકે છે તેઓને કદીપણ નાશ ન

પામે એવું સુખ મળે છે; તે શિવાય બીજાને એવું સુખ મળતું નથી.

આખા જગતમાં ભગવાન વ્યાપી રહેલા છે માટે સૌ ઠેકાણે તેના હાથ છે, સૌ ઠેકાણે તેના પગ છે, સૌ ઠેકાણે તેની આંખો છે, સૌ ઠેકાણે તેનાં માથાં છે, સૌ ઠેકાણે તેનાં મોઢાં છે, અને સૌ ઠેકાણે તેના કાનછે એમ સમજજો.

ભગવાનને કોઇ પણ જાતનું આવરણ નડતું નથી, લાલ પીળો વિગેરે કોઇ પણ જાતનો રંગ તેનામાં નથી, તે પવિત્રમાં પવિત્ર છે, અને તે કદી પણ નાશ ન પામે એવો છે. એવા સમર્થ પરમપુરૂષને જે જાણે છે તે માણસ તેને પામે છે

આંખથી ભગવાન દેખાતા નથી, હાથ પગ વિગેરે કર્મેન્દ્રિયોથી તે પકડાતા નથી તે કોઇ શબ્દથી જાણાતા નથી, તે કોઇ લક્ષણથી સમજી શકાય તેમ નથી, અને તે ચિંતવનમાં ન આવી શકે એવા છે; કારણ કે તે સંસારના બધી જાતના સૌ ધર્મોથી જુદા છે. તે એકજ છે: તે અખંડ શાંતિવાળા છે: તે મહામંગળ સ્વરૂપ છે; અને માત્ર આપણો આત્માજ તેને પકડી શકે તેમ છે.

આપણા હૃદયની અંદર જે પરમાત્મા રહેલા છે તે દીકરા કરતાં પણ વધારે વ્હાલા છે, ધન કરતાં પણ વધારે વ્હાલા છે, અને જગત્‌ની સર્વ વસ્તુઓ કરતાં પણ તે વધારે વ્હાલા છે, એમ જે ભગત અનુભવી શકેછે તે શાંતિ અને સુખ ભોગવે છે.

કદી પણ નાશ ન પામે એવા એક ભગવાન શિવાય જગત્‌ની સૌ વસ્તુઓ નાશ પામવાવાળી છે. માટે ભગવાન શિવાય જગતની બીજી વસ્તુઓને જે માણસો વ્હાલી ગણે છે, તે માણસોને જો કોઈ જ્ઞાની ભગત એમ કહે કે, તમારી વ્હાલી વસ્તુઓનો તો નાશ થઇ જશે, તો એ વાત સાચી છે, કારણ કે અંતે એમજ થાય છે. માટે નાશ પામી જાય એવી વસ્તુઓને વ્હાલી ગણવાને બદલે અવિનાશી ભગવાનને વ્હાલા ગણો, એટલે એ આપણો વ્હાલો ધણી કદી પણ નાશ પામશે નહી.

સૌ ઠેકાણે ભગવાનના મહિમાને જુઓ, ભગવાનના ગુણોની વાતો કરો, ભગવાનના સ્વરૂપનું મનન કરો અને સદાય ભગવાનમાંજ જીવને પ્રોઇ રાખો.

ઇશ્વર સૌ જીવોનો ધણી છે અને તે રાજાઓનો રાજા છે.

ગાડીના પૈડાંમાં જેમ જુદા આરાઓ હોય છે, પણ એ બધા આરાઓ જેમ એકજ વચલાં જાડાં લાકડામાંથી નીકળેલા હોય અને એકજ પાડાની અંદર રહેલા હોય છે, તેમજ આકાશ વાયુ, અગ્નિ, પાણી તથા પૃથ્વી વિગેરે સર્વ લોકો સર્વ પ્રાણ અને સર્વ જીવાત્માઓ પરમાત્મામાંથીજ નીકળેલા છે, અને પરમાત્માંજ રહેલા છે.

જેનો આદિ અંત નથી, જે સર્વ ઠેકાણે વ્યાપી રહેલા છે, અને જેનાથી આ સર્વ જગત્ ઉત્પન્ન થયું છે તે પરમાત્માને હું માનપૂર્વક નમસ્કાર કરૂં છું અને તેનામાં મારા આત્માને ઠરવા દઉં છું.

શ્રીમદ્ભગવદ્ ગીતામાં કરેલી ભગવાનની સ્તુતિ.

(વસંતતિલકા વૃત)

पितासि लोकस्य चराचरस्य
त्वमस्य पूज्यश्च गुरुर्गरीयान् ।
न त्वत्समोऽस्त्यभ्यधिकः कुतोऽन्यो
लोकत्रयेऽप्यप्रतिमप्रभाव ॥

અ૦ ૧૧ શ્લોક૦ ૪૩.

અર્જુન સ્તુતિ કરેછે:—

હે દેવ ! તમારા આ વિશ્વરૂપ શરીરમાં દેવતાઓને, સઘળાં પ્રાણીઓને, બ્રહ્માને, શંકરને, રૂષિયોને અને દિવ્ય સર્પોને હું જોઉં છું.

હે વિશ્વના સ્વામી ! અનેક હાથ, પેટ, મુખ, તથા નેત્રો વાળા, અનંત રૂપવાળા અને આખું વિશ્વ જેમને રહેવાનું સ્થાન છે એવા આપ સર્વત્ર જણાવો છો; પરંતુ આપનું આદિ, મધ્ય તેમજ અંત જણાતું નથી.

મુકુટને ધારણ કરનારા, ગદાધારી, ચક્રધારી, તેજના ભંડાર, ચોતરફથી પ્રકાશમાન, દિવ્ય કાંતિવાળા, સામું જોઈ શકાય નહીં તેવા સ્વરૂપવાળા, માપમાં આવો નહીં એવા આપ દશે દિશાઓમાં વ્યાપી રહેલા છો.

તમે અવિનાશી અને મહાન છો, સર્વને જાણવા યોગ્ય છો, આ વિશ્વના મોટામાં મોટા આધારભૂત છો, કોઇ પણ કાળે ફેરફાર નહીં પામનારા છો, ધર્મના રક્ષક છો, અને સનાતન પુરૂષ છો.

હે પરમાત્મન ! તમે આદિ, મધ્ય, અને અંત વિનાના છો, અનંત પરાક્રમવાળા છો, હજારો હાથવાળા છો, અનેક સૂર્ય ચદ્રના જેવી આંખોવાળા છો, અને મુખમાંથી અગ્નિની જ્વાળાઓ કાઢો છો; અને તમે તમારા અંગમાંથી નીકળતી કાંતિથી આખા વિશ્વને તપાવો છો.

હે અંતરાત્મા ! આકાશમાં, પાતાલમાં અને બધી દિશા ઓમાં એક તમેજ વ્યાપી રહ્યાછો, આપનું આ રૂપ અદ્દભુત અને ભયંકર છે, અને તે જોઇને ત્રણે લોક અત્યંત ભયભીત થયા છે. દેવતાઓ તમને આવા અદ્દભુત શક્તિવાળા જોઇને તમારે શરણે આવે છે, અને તેઓમાંના કેટલાકો ભયભીત થયેલા હોવાથી હાથ જોડીને તમારી પ્રાર્થનાઓ કરે છે, અને મહર્ષિયો તથા સિદ્ધ પુરૂષો જયજયકાર કરી તમારી અનેક રીતે સ્તુતિયો કરે છે. તેમજ તમને આવા અદ્દભુત રૂપવાળા જોઇને રૂદ્રો,

આદિત્યો (સૂર્યો), વસુઓ, દેવો, અશ્વિની કુમારો, પવનો, પિતૃઓ, ગંધર્વો, યક્ષો, અને અસુરો વિસ્મય પામે છે.

હે સર્વ શક્તિમાન પરમાત્મા ! તમારૂં આ રૂપ અગણિત મુખવાળું, હજારો નેત્રવાળું, હજારો હાથ પગ અને સાથળવાળું, મોટા પેટવાળું અને ઘણી ભયંકર ડાઢોવાળું છે; અને તે જોઇને ત્રણે લોક ભયભીત થયાં છે. અને તેઓની સાથે હું પણ ભયભીત થયેલો છું.

આકાશમાં વ્યાપી રહેલા, તેજોમય, અનેક રંગોવાળા, ઉઘાડાં મુખવાળા, અને પ્રકાશિત મોટાં નેત્રોવાળા આપને જોઇને, હે વિષ્ણુ ! મારૂં મન ભયથી વ્યાકુળ થયું છે અને મને ધીરજ તથા શાંતિ રહેતી નથી.

ડાઢોવડે ભયંકર દેખાતા અને પ્રલય વખતના અગ્નિ જેવા તેજસ્વી સ્વરૂપવાળા એવા આપને જોઇને હું દિશાઓનું ભાન ભુલી ગયોછું અને મને શાંતિ રહી નથી, માટે હે દેવોના દેવ તથા જગત્‌ના આધારભૂત પરમાત્મા ! તમે મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ.

બધા રાજાઓ, દુર્યોધનાદિ ધૃતરાષ્ટ્રના પુત્રો, ભીષ્મ, દ્રોણ, કર્ણ તથા અમારા મુખ્ય મુખ્ય યોદ્ધાઓ તમારા ઉગ્ર મુખોમાં પડેછે અને તેઓ ત્યાંજ ચવાઈ જાયછે.

હે વિષ્ણુ ! નદીઓના પ્રવાહો જેમ સમુદ્ર તરફ વહે છે અને અંતે તેમાંજ પ્રવેશ કરે છે, અને પતંગીઆઓ જેમ

પોતાનાજ નાશને માટે અગ્નિમાં ઝંપલાવે છે, તેમ આ સઘળા શુરવીરો પોતાનાજ નાશ માટે તમારા ઉગ્ર મુખોમાં પ્રવેશ કરે છે તથા તમે બળતાં મુખોવડે તેઓને ગળી જાઓ છો.

હે દેવતાઓમાં શ્રેષ્ઠ ! તમારાં વિરાટ્ સ્વરૂપમાં મારી ગતિ પહોંચી શકતી નથી; તમારા તેજથી આખું જગત તપેછે માટે આવું ઉગ્રરૂપ ધરનારા તમે કોણ છો તે મને કહો. હું તમને નમસ્કાર કરૂં છું. મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ.

હે ઇન્દ્રિયોના સ્વામી ! તમારાં નિર્મળ યશ સાંભળીને સિદ્ધો, દેવતાઓ અને મહર્ષિયો પ્રફુલ્લિત થઇને આનંદમાં રહે અને એક આપનેજ નમસ્કાર કરે તેમાં કાંઇ આશ્ચર્ય નથી: કારણ કે હે પરમાત્મા ! તમે તો બ્રહ્માના પણ આદિકર્તા છો.

હે અનંત ! હે દેવોના નિયંતા ! હે વિશ્વાધાર ! તમે નાશ નહીં પામો એવા છો, કાર્ય કારણરૂપ છો, તેમજ કાર્ય કારણથી પર પરબ્રહ્મરૂપ પણ આપજ છો.

હે અનંત સ્વરૂપવાળા ! તમે આદિ દેવ અને પુરાણ પુરૂષ છો, આ વિશ્વના આધારભૂત છો, બધુ જાણનારા છો, જીવને જાણવા યોગ્ય છો, અનહદ પ્રકાશવાળા છો અને સર્વ વ્યાપક છો.

આપ બ્રહ્માના પિતા છો, પ્રજાના પતિ છો, તથા વાયુ, યમ, અગ્નિ, વરૂણ, અને ચંદ્રરૂપ છો, અને તેથી હું તમને નમું છું, ફરીને નમું છું તથા હજારો હજાર વાર નમસ્કાર કરૂં છું.

હે સર્વાત્મા ! તમારૂં સામર્થ્ય ક્ષીણ ન થાય તેવું છે, તમારાં પરાક્રમો ગણાય નહીં તેવાં છે અને તમે સર્વત્ર વ્યાપી રહ્યા છો, માટે હે સર્વ સ્વરૂપ ! તમને આગળ, પાછળ અને દશે દિશાઓમાં નમસ્કાર હો.

હે ઉપમા આપી શકાય નહીં એવા પ્રભાવવાળા ! તમે ચરાચર જગતના પિતા છો, પૂજા કરવા યોગ્ય છો, ગુરૂઓના પણ ગુરૂ છો, અને ત્રણે ભુવનમાં તમારા જેવો બીજો કોઈજ નથી ત્યારે અધિક તે કયાંથીજ હોય ? માટે હે જગતના ઈશ ! હે સ્તુતિ કરવા યોગ્ય ! પિતા જેમ પુત્રના અને મિત્ર જેમ મિત્રના અપરાધો ક્ષમા કરે છે, તેમ હે દેવ ! આપને દંડવત્ પ્રણામ કરીને હું એજ માગું છું કે હું આપના પ્રિય હોવાથી આપ મારા અપરાધો ક્ષમા કરવાને યોગ્ય છો.

હે દેવોના નિયંતા ! હે જગતના આધારરૂપ ! કદીપણ કોઇએ ન જોયેલા એવા તમારા આ વિશ્વરૂપના દર્શનથી હું ઘણોજ આનંદ પામ્યો છું, તેમજ ભયભીત પણ થયેલો છું. માટે હે વિશ્વરૂપધારી ! મારા ઉપર પ્રસન્ન થઇને હાથમાં શંખ, ચક્ર, ગદા અને પદ્મ, તેમજ મસ્તકપર મુકુટને ધારણ કરનારૂં તમારૂં ચતુર્ભુજ સ્વરૂપ જોવા હું ચાહું છું. માટે હે હજારો હાથવાળા ! આ વિશ્વરૂપ આપનું સ્વરૂપ સંકેલીને આપ મારી સામે ચતુર્ભુજ સ્વરૂપે ફરીથી પ્રગટ થાઓ.

શ્રીમદ્‌ભાગવતમાં કરેલી ભગવાનની સ્તુતિ.

(સ્રગ્ધરા વૃત્ત)

जन्माद्यस्य यतोन्वयादितरतश्चार्थेष्वभिज्ञः स्वराट्
तेने ब्रह्म हृदा य आदिकवये मुह्यन्ति यत्सूरयः ।
तेजोवारिमृदां यथा विनिमयो यत्र त्रिसर्गो मृषा
धाम्ना स्वेन सदा निरस्तकुहकं सत्यं परं धीमहि ॥

શુકદેવજીએ કરેલી ભગવાનની સ્તુતિ.

શુકદેવજી સ્તુતિ કરેછે—જગતની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા લયરૂપ લીલા કરવા માટે, સાત્વિક, રાજસ અને તામસ એવી માયાની ત્રણ પ્રકારની શકિતને ગ્રહણ કરનારા, સર્વ પ્રાણીઓના અંતર્યામી અને તેને લીધેજ ઇંદ્રિયાદિકથી જાણવામાં નથી આવતો માર્ગ જેનો એવા, અપાર મહિમાવાળા, સર્વ કરતાં શ્રેષ્ઠ પુરૂષરૂપ ભગવાનને હું નમું છું. ધર્મનિષ્ઠ એવા સત્પુરૂષોનાં પાપોના નાશ કરનારા, અધર્મિયોના સંહાર ક-

નારા, સંપૂર્ણ સત્વ મૂર્તિવાળા, આત્મનિષ્ઠાવાળા, પરમહંસોના આશ્રમમાં રહેલા, પુરૂષોએ જડ વસ્તુનો ત્યાગ કરીને શોધવા યોગ્ય એવા, આત્મતત્વને આપનારા એવા આપ ભગવાનને ફરીને નમું છું. ભકતજનોનું પાલન કરનારા, કુયોગીઓથી અર્થાત્ ભક્તિહીન યોગીઓથી જેની દિશા પણ દૂર છે એવા, જેના સમાન તેમજ અધિક કોઇ નથી એવા, ઐશ્વર્યથી સ્વસ્વરૂપ પરબ્રહ્મમાં વિહાર કરનારા એવા તમો ભગવાનને વારંવાર નમસ્કાર હો. જેમનું કીર્તન, સ્મરણ, દર્શન, વંદન, શ્રવણ તથા પૂજન લોકોનાં પાપોનો તુરત નાશ કરે છે, તે કલ્યાણ કીર્તિવાળા પરમાત્માને વારંવાર નમસ્કાર કરૂં છું. વિવેકીજનો જેમનાં ચરણારવિંદનો આશ્રય કરીને, આ લોકનાં તથા પરલોકનાં સુખમાંથી મનની આસક્તિને ઉઠાડી મુકીને, પરિશ્રમ વિના પરબ્રહ્મની ગતિને પામે છે, એવા કલ્યાણકારી યશવાળા ભગવાનને વારંવાર નમસ્કાર કરૂં છું. તપસ્વીઓ, દાનાઓ, યશસ્વીઓ, યોગીઓ, મંત્રનો જપ કરનારાઓ તથા સદાચારવાળા પુરૂષો, પોતાનાં તપ આદિ કર્મો, જેમને અર્પણ કર્યા વિના ક્ષેમ પામતા નથી, તે કલ્યાણકારી યશવાળા ભગવાનને હું વારંવાર નમું છું. ભિલ્લ, ચંડાલ, યવન વિગેરે નીચ જાતિના લોકો જે ભગવાનના ભકતોનો આશ્રય કરીને પાપ રહિત થયા છે, તે મહાસમર્થ ભગવાનને હું નમસ્કાર કરૂં છું. ધીર પુરૂષોના આત્મા, ત્રણ વેદરૂપ, ધર્મમૂર્તિ, તપોમૂર્તિ, તથા કપટ રહિત

બ્રહ્મા, શંકર વિગેરે ભકતો, અતિ આશ્ચર્ય પૂર્વક જેના સ્વરૂપને જાણી શકેછે એવા ભગવાન મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. લક્ષ્મીના પતિ, યજ્ઞના પતિ, પ્રજાના પતિ, બુદ્ધિના પતિ, લોકના પતિ, પૃથ્વીના પતિ, અધિપતિ તથા સત્પુરૂષોના પતિ એવા ભગવાન મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. જ્ઞાની પુરૂષો જેમનાં ચરણારવિંદની ધ્યાનરૂપી સમાધિવડે બુદ્ધિને શુદ્ધ કરીને, તે બુદ્ધિદ્વારા આત્મસ્વરૂપનાં દર્શન કરેછે અને પંડિતો પોતપોતાની મતિ પ્રમાણે, જેને સગુણ નિર્ગુણ કહે છે, તેજ ભગવાન મુકુંદ મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. પૂર્વે કલ્પના આરંભમાં જે ભગવાને બ્રહ્માના હૃદય વિષે સૃષ્ટિ રચવા સંબંધી સ્મૃતિ લાવવા માટે પ્રેરણા કરી હતી, તે જ્ઞાન આપનારાઓમાં શ્રેષ્ઠ એવા ભગવાન મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. જે સર્વ વ્યાપક પરમપુરૂષ, પંચ મહાભૂતોદ્વારા આ સર્વ શરીરોને રચીને તેઓમાં જીવરૂપે વાસ કરેછે, તથા સોળ પદાર્થોને ચેતન કરનારા જે ભગવાન અંતર્યામીપણાથી અગીયાર ઇંદ્રિયો અને પંચમહાભુતોરૂપ સોળ કળાનો પ્રકાશ કરેછે, તે ભગવાન મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ.

બ્રહ્માએ કરેલી સ્તુતિ.

બ્રહ્મા સ્તુતિ કરેછે—વિકારરહિત, સત્ય, અનંત, આદિપુરૂષ, સર્વની બુદ્ધિના સાક્ષી, ઉપાધિરહિત, તર્કમાં આવે નહીં તેવા,

મનનાં કરતાં વિશેષ વેગવાળા, વાણીના અગોચર, દેવતાઓમાં ઉત્તમ અને સ્તુતિ કરવા યોગ્ય એવા આપને પ્રણામ કરીએ છીએ. પ્રાણ, મન, બુદ્ધિ તથા અહંકારને જાણનારા, વિષયોથી અને ઇન્દ્રિયોથી પ્રકાશતા, સ્વમદ્રષ્ટાની પેઠે અજ્ઞાન રહિત, દેહ રહિત, અવિનાશી, આકાશની પેઠે વ્યાપક, ત્રણે યુગમાં પ્રગટ થનારા, જીવનો પક્ષપાત કરનારી વિદ્યા તથા અવિદ્યાથી રહિત એવા આપ ભગવાનને શરણે આવ્યા છીએ. જે પરમાત્મા જ્ઞાન સ્વરૂપ છે, પ્રકૃતિથી પરછે, અદ્રશ્ય છે, નિર્વિકલ્પ છે, દેશ તથા કાળના માપમાં આવે નહીં તેવા છે તથા જે જીવની પાસે તેના નિયંતા તરિકે રહેછે અને ધીર પુરૂષો યોગદ્વારા જેની ઉપાસના કરે છે, તે ભગવાનને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ. જે ભગવાનની માયાને કોઇ પણ મનુષ્ય તરી શકતો નથી, વળી જેની માયાથી મોહિત થઇને મનુષ્ય આત્મસ્વરૂપ જાણતો નથી, જેણે માયાને તથા માયાના ગુણોને જીતી લીધા છે તથા સર્વ પદાર્થોમાં એકસરખી રીતે રહેછે, તે પરમાત્માને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ. અમે દેવતાઓ અને ઋષિયો જેમના પ્રિય એવા સત્વગુણી શરીરમાંથી સરજાયલા છીએ, છતાં પણ અમે જેમની બહાર તથા અંદર સત્તા અને પ્રકાશ વડે પ્રગટ સ્વરૂપવાળા છતાં પણ સૂક્ષ્મ સ્વરૂપને જાણતા નથી, ત્યારે રજોગુણ અને તમોગુણવાળા દૈત્યાદિકો તો ક્યાંથીજ જાણે (?) તે પરમાત્માને અમે પ્રણામ કરીએ છીએ. ભગવાને પોતે રચેલી આ પૃથ્વી કે

જેમાં ચાર પ્રકારની ભૂત સૃષ્ટિ રહેલી છે, તે પૃથ્વી જેના ચરણ છે, તે સ્વતંત્ર, મહા ઐશ્વર્યવાળા, અખંડ સ્વરૂપ ભગવાન મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. દેવતાઓનાં અન્નરૂપ અને તેને લીધે બળ તથા આયુષ્ય આપનારા, વૃક્ષોના અધિપતિ અને પ્રજાને ઉત્પન્ન કરનારા, ચંદ્રમા જે ભગવાનનું મન છે આમ વેદો કહે છે, તે મહા ઐશ્વર્યવાળા ભગવાન અમારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. ધનને ઉત્પન્ન કરનારો, યજ્ઞાદિક ક્રિયાકાંડની પ્રવૃત્તિ માટે ઉત્પન્ન થયેલો, પેટમાં રહેલાં અન્નોને પચાવનારો તથા સમુદ્રના જળને શોષણ કરનારો અગ્નિ જેમનું મુખ છે, તે મહા ઐશ્વર્યવાળા ભગવાન અમારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. વેદમય, પરબ્રહ્મની ઉપાસનાના સ્થાનરૂપ, મુક્તિના દ્વારરૂપ, પવિત્ર લોકરૂપ અને કાળમૂર્તિરૂપ સૂર્ય જેમનાં નેત્ર કહેવાય છે, એવા મહા ઐશ્વર્યવાળા ભગવાન અમારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. સ્થાવર જંગમના પ્રાણરૂપ અને ઇંદ્રિય, મન તથા શરીરની શક્તિરૂપ વાયુ જેમના પ્રાણથી ઉત્પન્ન થયો છે, અને સેવકો જેમ ચક્રવર્તિની સેવા કરે છે, તેમ અમે જેમની સેવા કરીએ છીએ તે મહા ઐશ્વર્યવાળા ભગવાન અમારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. જે પુરૂષરૂપ ભગવાનની કર્ણેન્દ્રિયમાંથી દશ દિશાઓ ઉત્પન્ન થઈ છે, જેમના હૃદયમાંથી દેહનાં છિદ્રો થયાં છે, જેમની નાભિમાંથી પ્રાણ, ઇંદ્રિય, મન તથા શરીરના આધારરૂપી આકાશ થયું છે, તે મહા ઐશ્વર્યવાળા ભગવાન અમારા ઉપર

પ્રસન્ન થાઓ. જેમના બળમાંથી મહેંદ્ર થયાછે, પ્રસાદમાંથી દેવતાઓ થયા છે, ક્રોધમાંથી શંકર થયા છે, બુદ્ધિમાંથી બ્રહ્મા થયા છે, અને છિદ્રોમાંથી વેદ તથા ઋષિયો થયા છે તે મહા ઐશ્વર્યવાળા ભગવાન અમારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. બ્રાહ્મણો તથા ગુપ્ત એવા વેદો જેમનાં મુખમાંથી થયા છે, ક્ષત્રિય તથા બળ જેમની ભુજાઓમાંથી થયેલાં છે, વૈશ્ય તથા વ્યાપાર જેમના સાથળમાંથી થયેલા છે, અને શૂદ્ર તથા સેવા જેમનાં ચરણમાંથી થયેલાં છે, તે મહા ઐશ્વર્યવાળા ભગવાન અમારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. પાંચ મહાભૂતો, કાળ, કર્મ, ગુણો તથા ભૌતિક પ્રપંચ, આ સર્વ જાણવામાં આવતાં નથી, તેમ વિદ્વાનોનો તર્ક પણ જ્યાં આગળ પહોંચી શકતો નથી, આ સર્વ જે ભગવાનની યોગ-માયાએ રચેલાં છે, તે મહા ઐશ્વર્યવાળા ભગવાન અમારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. શાંત શક્તિવાળા, સ્વસ્વરૂપના આનંદના લાભથી પરિપુર્ણ, માયાએ રચેલા વિષયોમાં વૃત્તિયોથી ના બંધાતા તથા વાયુના જેવી લીલા કરનારા તે આપ ભગવાનને પ્રણામ હો. હે વ્યાપક પરમાત્મા ! આપ ભગવાન સમયે સમયે ઇચ્છા પ્રમાણે અનેક અવતારો ધારણ કરીને અમારાથી થઇ શકે નહીં તેવા કર્મ કરો છો. આપ અનંત, અતર્ક્ય કાર્ય કરનારા, નિર્ગુણ, ગુણોના સ્વામી તથા હમણાં સત્વગુણમાં રહેલા છો, તે આપને અમે પ્રણામ કરીએ છીએ.

શિવે કરેલી ભગવાનની સ્તુતિ.

શ્રીશંકર સ્તુતિ કરેછે—આપ શબ્દ બ્રહ્મમાં ગુપ્ત અને પ્રકાશોનો પણ પ્રકાશ કરનારા પરબ્રહ્મ છો. નિર્મળ બુદ્ધિવાળા પુરૂષો આપને આકાશની પેઠે નિર્ગુણ જુવે છે અર્થાત્ આ અજ્ઞાની તમારા સ્વરૂપને જાણતો નથી. તમારા નિર્ગુણ સ્વરૂપનું જ્ઞાન તો એક તરફ રહ્યું, પરંતુ તમે લીલાવડે ગ્રહણ કરેલા વિશદ સ્વરૂપને પણ જાણતો નથી. તમારા વિશદ સ્વરૂપમાં આકાશ તમારી નાભિ છે, અગ્નિ તમારૂં મુખ છે, સ્વર્ગ મસ્તક છે, દિશાઓ કાન છે, પૃથ્વી ચરણ છે, ચંદ્ર મન છે, સૂર્ય દૃષ્ટિયો છે, હું (શિવ) અહંકાર છું, સમુદ્ર પેટ છે, ઇંદ્રાદિક લોકપાળો ભુજાઓ છે, ઔષધિયો રૂવાંડા છે, મેઘ કેશ છે, બ્રહ્મા બુદ્ધિ છે, અને ધર્મ હૃદયરૂપ છે. આ પ્રમાણે બ્રહ્માંડરૂપે કલ્પાયેલા આપ પરમપુરૂષ છો. હે અખંડ કાંતિવાળા ! ધર્મની રક્ષા માટે અને જગત્‌ના કલ્યાણ માટે તમારો આ અવતાર છે. અને અમે સર્વે આપથી રક્ષાતા સાત લોકની રક્ષા કરીએ છીએ. તમે આદિ પુરૂષ છો, શુદ્ધ છો, સ્વયંપ્રકાશ છો, એક સ્વરૂપ છો, સર્વના કારણરૂપ છો, અને આપ કારણ રહિત છો, છતાં પણ સર્વ વિષયોને પ્રકાશ કરવા માટે માયાવડે પ્રત્યેક દેહમાં તે તે દેહ પ્રમાણે જીવરૂપે પ્રતીત થાઓ છો, હું, બ્રહ્મા,

દેવતાઓ, નિર્મળ અંતઃકરણવાળા મુનિયો, સંપૂર્ણ ભાવથી ચૈતન્ય, પ્રિય અને સમર્થ એવા આપને ભજીએ છીએ. આપ જગત્‌ની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા પ્રલયના કારણરૂપ છો, સમદૃષ્ટિવાળા છો, શાંતરૂપ છો, સર્વના હિતૈષી છો, આત્મારૂપ છો. અને ઇશ્વરરૂપ છો, તથા જગત્‌ના તથા જીવના અધિષ્ઠાનરૂપ છો. હે મહા પુરૂષ ! સર્વ ગુણોને પ્રકાશ કરનારા, અનંત તથા માપમાં આવો નહીં તેવા ભગવાનને નમસ્કાર કરૂંછું. હે ભજવા યોગ્ય પરમેશ્વર ! તમે સમસ્ત ઐશ્વર્યના પરમ આશ્રયરૂપ ભકતોને પોતાના અત્યંત દયાળુ સ્વરૂપનું દર્શન આપનારા છો, સંસારને ટાળનારા છો તથા આપનારા છો, તમારૂં ચરણ એક શરણરૂપ છે એવા આપને હું ભજું છું. વેદનાં મંત્રો તમને આ જગત્‌ની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા પ્રલય કરનારા અને ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા પ્રલયથી રહીત એવા અનંત કહેછે. આપનાં હજારો મસ્તકોમાં કોઇ એક સ્થાનમાં આ ભૂમંડળ સર્ષવની પેઠે રહેલું છે, તે આપના જાણવામાં પણ નથી. હે દેવના દેવ ! હે જગત્ વ્યાપક ! હે જગતના સ્વામી ! હે જગન્મય ! તમે સર્વ પદાર્થોના આત્મારૂપ છો, કારણરૂપ છો અને ઇશ્વર છો. જગત્‌ના આદિ, અંત તથા મધ્ય જેનાથી ઉત્પન્ન થાય છે તથા અવિનાશી જે ભગવાનના આદિ, અંત અને મધ્ય નથી તે ચૈતન્યઘન પરબ્રહ્મ આપ છો. મોક્ષની ઇચ્છાવાળા મુનિયો નિષ્કામ થઇને આ લોકની અને પરલોકની આસકિત છોડી

તમારાંજ ચરણારવિંદની ઉપાસના કરેછે. તમે પરિપૂર્ણ છો, સર્વ સુખરૂપ છો, ને ગુણ રહિત છો, તેથી શોક વિનાના અને વિકાર રહિત છો, આનંદ સ્વરૂપ છો, સર્વ સ્વરૂપ છો, અને સર્વથી ભિન્ન એવા પરબ્રહ્મ છો; તથાપિ આ જગતની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને લય કરનારા છો, જીવોને જુદાં જુદાં ફળ આપનારા છો. તમારે કોઇની પણ અપેક્ષા નથી, પરતું જીવોને તમારી અપેક્ષા છે; માટે તમારૂં જે ઐશ્વર્ય છે તે ભકતોના અનુગ્રહ માટે છે, પણ તમારે પોતાને માટે નથી. વેદાંતી લોકો આપને પરબ્રહ્મ માને છે; મીમાંસક લોકો આપને ધર્મરૂપ માને છે; સાંખ્ય મતવાળા લોકો આપને કાર્ય—કારણથી ભિન્ન પુરૂષ માને છે; પંચરાત્રને માનનારાઓ આપને નવશકિતવાળા પરબ્રહ્મ માને છે; અને યોગ શાસ્ત્રીઓ આપને સ્વતંત્ર અવિનાશી મહા પુરૂષ માને છે. હું બ્રહ્મા તથા મરીચિ વિગેરે ઋષિયો કે જે આ સત્વગુણની સૃષ્ટિ છીએ, તેઓ તમે રચેલા આ જગત્‌ને યથાર્થ રીતે જાણતા નથી; ત્યારે આપને તો કયાંથીજ જાણીએ ? હે ઇશ્વર ! જ્યારે બ્રહ્માદિક જાણતા નથી ત્યારે તમારી માયાથી મોહ પામેલા અને નિરંતર રજોગુણ તથા તમોગુણથી ઉત્પન્ન થયેલા દુરાચારી દૈત્યો તથા મનુષ્યો આદિ જગતને જાણે નહીં તેમાં શું કહેવું ? તે તમે જ્ઞાન સ્વરૂપ હોવાથી સર્વના આત્મારૂપ છો, તેને લીધે તમે રચેલાં આ જગતની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા પ્રલયને, પ્રાણીઓની ભિન્ન ભિન્ન ચેષ્ટાઓને, તથા જગત્‌ના બંધ

અને મોક્ષને જાણો છો; તથા વાયુ જેમ સ્થાવર જંગમમાં તથા આકાશમાં વ્યાપ્તછે; તેમજ તમે પણ સ્થાવર જંગમમાં તથા આકાશમાં વ્યાપ્તછો, તેથી સર્વને જાણો છો.

દેવતાઓએ કરેલી સ્તુતિ.

દેવતાઓ સ્તુતિ કરેછે—હે ભગવાન! યજ્ઞ જેમનું સામર્થ્ય છે એવા આપને નમસ્કાર કરીએ છીએ. કાળરૂપ એવા આપને નમસ્કાર કરીએ છીએ. દૈત્યોના ઉપર ચક્રનો પ્રહાર કરનારા આપને નમસ્કાર કરીએ છીએ. તથા ઘણા સુંદર નામવાળા આપને નમસ્કાર કરીએ છીએ. હે ઇશ્વર! તમે ત્રણ ગુણના નિયંતા છો: સૃષ્ટિમાં ઉત્પન્ન થયેલો પ્રાકૃત મનુષ્ય તમારા ત્રણ ગુણથીપર નિર્ગુણ સ્વરૂપને જાણવા સમર્થ નથી. હે ભગવાન! હે નારાયણ! હે વાસુદેવ! હે આદિ પુરૂષ! હે મહા પુરૂષ! હે મહા પ્રભાવવાળા! હે પરમ મંગળ! હે પરમ કલ્યાણ! હે પરમ કારૂણિક! હે કેવળ સ્વરૂપ! હે જગદાધાર! હે ત્રણ લોકના એકનાથ! હે સર્વેશ્વર! હે લક્ષ્મીનાથ! પરમહંસ એવા સંન્યાસીઓ મનને એકાગ્ર કરીને આપના ભજનનો પ્રત્યક્ષ અભ્યાસ કરેછે તેથી તેઓનાં ચિત્તનાં અજ્ઞાનરૂપી બારણાં ઉઘડી જાય છે, ત્યારે સ્વસ્વરૂપનો પ્રત્યક્ષ પ્રકાશ થાય છે, તેમાં તેઓને પોતાની મેળે જે સુખનો અનુભવ થાય છે તે

સુખના અનુભવરૂપ આપજ છો, એવા આપને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ. તમારી આ લીલાનો પ્રકાશ જાણી શકાય નહીં તેવો છે; કારણ કે આધાર રહીત, શરીર રહીત તથા ગુણ રહીત આપ અમારી સહાયતાની ગરજ રાખ્યા વિના નિર્વિકાર સ્વરૂપ વડેજ આ સગુણ વિશ્વને સરજો છો, પાળો છો, તથા તેનો સંહાર કરોછો. આપ સ્વતંત્ર છો; આપનું માહાત્મ્ય વીચાર કરતાં પણ જણાય નહીં તેવું છે; તમે એકજ છો; સર્વ વસ્તુઓમાં સત્સ્વરૂપે રહેલા છો; સર્વના ઇશ્વર છો; સર્વ જગત્‌ના કારણના પણ કારણરૂપ છો; તથા અંતર્યામીપણાને લીધે ષટ્ વિષયોને પ્રકાશ કરોછો, તેથી જાણવામાં આવો છો અને શ્રુતિયો ' नेति नेति ' કરીને છેવટ એક આપનેજ બાકી રાખે છે. એટલા માટે આપના મહિમારૂપી અમૃત રસના સમુદ્રના બિન્દુને એકવારજ ચાખવાથી, જેઓના મનમાં અખંડ સુખ ઝર્યા કરેછે અને તેથી જેઓ આ લોકનું તથા પરલોકનું અલ્પ અને તુચ્છ વિષય સુખ વિસરી ગયેલા છે તથા જેઓ સ્વાર્થ-કુશળ છે અને જેઓનાં મન નીરંતર સર્વ પ્રાણીઓના પ્રિય મિત્ર છે તથા સર્વના આધારરૂપ આપને વીષે રહેવાથી અત્યંત નિવૃત્તિ સુખને પામેલાં છે એવા અને આપનેજ પોતાના પ્રિય બંધુઓ માનનારા એકાંતિક ભકતજનો, હે મધુસૂદન આપના ચરણારવિંદની સેવાને વારંવાર કેમ છોડી દે ! કારણ કે જે સેવા કરવાથી આ સંસારમાં પાછો જન્મ ધરવા માટે ફેરો પડતો નથી.

હે ત્રણ લોકના આત્મા ! હે ત્રણ લોકના આશ્રયરૂપ ! હે ત્રિવિક્રમ ! હે ત્રણ લોકને ચલાવનારા ! હે ત્રણ લોકને મનોહર લાગે તેવા પ્રભાવવાળા ! હે પિતા ! હે પિતામહ ! અમે તમારા છીએ, તમને પ્રણામ કરીએ છીએ. હે ભગવાન ! આપ સર્વ જગતની ઉત્પત્તિ સ્થિતિ તથા પ્રલયમાં નિમિત્તરૂપ છો, બુદ્ધિ વગેરે સર્વ પદાર્થોના સાક્ષી છો, નિરાકાર છો, તથા સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મ અને પરમાત્મા છો. શુદ્ધ હૃદયરૂપી આકાશમાં રહેનારા, બુદ્ધિ વિગેરેના સાક્ષી, સદાનંદ સ્વરૂપ, શુદ્ધ અને મનોહર યશવાળા, અનાદિ, સત્પુરૂષોએ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય, અને સંસારમાં ભટકનારા વટેમાર્ગુને પોતાનું શરણ મળ્યા પછી છેવટે સર્વમાં શ્રેષ્ઠ એવી ઉત્તમ ગતી આપનારા એવા આપ શ્રીહરીને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ.

માર્કંડેય ઋષિયે કરેલી ભગવાનની સ્તુતિ.

માર્કંડેય સ્તુતિ કરેછે—હે વ્યાપક પરમાત્મા ! જેમની પ્રેરણાથી પ્રાણીઓનો, બ્રહ્માનો, શંકરનો તથા મારો પ્રાણ નિત્ય ચાલ્યા કરેછે, અને તેની પાછળ વાણી, મન તથા ઇંદ્રિયો પણ ચાલેછે, તે આપની હું સ્તુતિ કરૂંછું. તમારા વિના બીજું કોઇ પણ સ્વતંત્ર નથી તથા તમે ચલાવતા પ્રાણાદિકવડે તમારી સ્તુતિ કરનારાઓના આત્માના તમે બંધુરૂપ છો. તમે જગત્‌ની

રક્ષા કરવા માટે જેમ અનેક અવતારો ધારણ કરોછો, તેમજ તમે આ બંને મૂર્તિયો પણ જગતૂની રક્ષા કરવા માટે, દુઃખ ટાળવા માટે તથા મોક્ષ આપવા માટે ધારણ કરેલી છે; જેમ પાલનાદિક તમારૂં કામ છે, તેમ ઉત્પત્તિ તથા લય પણ તમારૂંજ કામ છે. કરોળીઓ જેમ મુખમાંથી લાળને કાઢીને પાછી ગળી જાયછે, તેમ તમે પણ આ વિશ્વને ઉત્પન્ન કરીને પાછું તેને ગળી જાઓછો. રક્ષા કરનારા અને સ્થાવર જંગમના ઇશ્વર એવા આપના ચરણનું મૂળ કે જેનો આશ્રય કરનારને કર્મ, ગુણ તથા કાળના મેલ અડી શકતા નથી અને વેદના તાત્પર્યને જાણનારા મુનિયો જેને પામવા માટે નમેછે, પૂજેછે, વારંવાર સ્તુતિ કરેછે અને ધ્યાન કરેછે, તે આપના ચરણના મૂળને હું સેવુંછું. હે ઇશ્વર! જેના માથા ઉપર ચોતરફ ભય ફર્યા કરેછે એવા લોકોને મોક્ષરૂપી આપના ચરણના લાભ વિના બીજું કોઇ પણ નિર્ભય સ્થાન હોય એમ અમે જાણતા નથી. જેનો લોક બે પરાર્ધ વર્ષ સુધી રહેછે, તે બ્રહ્મા પણ આપની ભ્રકુટિના પાતરૂપી કાળથી અત્યંત ડરેછે; ત્યારે બ્રહ્માએ રચેલાં પ્રાણીઓ ડરે તેમાં તો શુંજ કહેવું! માટે સ્વરૂપનું આવરણ કરનારા, નિષ્ફળ, તુચ્છ, નાશવંત, અને અસત્ય હોવાથી સ્વરૂપથી ભિન્ન ન દેખાતા આ દેહાદિકના ભજનનો ત્યાગ કરીને સત્ય, જ્ઞાનસ્વરૂપ, જીવના નિયંતા તથા સર્વથી જુદા એવા આપના ચરણ મૂળને સેવુંછું. પુરૂષ જે આપની સેવા કરેછે, તો આપની પાસેથીજ

તે પોતાનાં સર્વ મનોવાંચ્છિતને મેળવેછે. હે ઈશ ! હે જીવના બંધુ ! આ જગત્‌ની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ, તથા પ્રલયના કારણરૂપ, સત્વગુણ, રજોગુણ તથા તમોગુણ તમારી માયાએ રચેલાંછે. હે પ્રભો ! કુશળપુરૂષો આ લોકમાં તમારી, શુદ્ધ, પોતાને વહાલી અને સત્વગુણી નારાયણ નામની મૂર્તિને તથા તમારા ભકતોના મનમાં વાસ કરનારી શુદ્ધ, સત્વગુણી નરનામની મૂર્તિને ભજેછે; કારણ કે, જે સત્વગુણી મૂર્તિનું ભજન કરવાથી વૈકુંઠલોક અને તેમાં પણ અભય એવું આત્મસુખ પામેછે. હે ભગવાન ! આપ પુરૂષરૂપ છો, વ્યાપક છો, વિશ્વમૂર્તિ છો, વિશ્વના ગુરૂછો, પરમ દૈવત છો, શુદ્ધ મૂર્તિ છો, વાણીના નિયંતા છો, વેદના પ્રવર્તક છો, નરમાં ઉત્તમ એવા આપ નારાયણ ભગવાનને હું નમસ્કાર કરૂંછું. નિષ્ફળ એવા ઇંદ્રિયોના માર્ગોવડે વિક્ષિપ્ત બુદ્ધિવાળો અને આપની માયાવડે જેની બુધ્ધિ ઢંકાઇ ગઇ હતી એવો પુરૂષ પોતાની ઇંદ્રિયોમાં, પ્રાણોમાં, હૃદયમાં અને દૃષ્ટિએ જોવામાં આવતા પદાર્થોમાં નિયંતારૂપે રહેલા આપને જાણતો નથી તે હું આપને પ્રણામ કરૂંછું; કારણ કે બ્રહ્મા પોતે પણ પ્રથમ અજ્ઞાનીજ હતા, તેને સર્વના ગુરૂ આપની પાસેથી વેદના અભ્યાસ કર્યા પછીજ આપના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થયું હતું. આપ મહા-પુરૂષને હું નમસ્કાર કરૂંછું.

નારદે કરેલી ભગવાનની સ્તુતિ.

નારદ સ્તુતિ કરેછેઃ—હે વ્યાપક ! સર્વ વિશ્વનાથ ! હે વેદોથી બહુ બહુ ગવાયલા પરમાત્મા ! આપ સર્વ મનુષ્યો સાથે મિત્રતા રાખોછો અને ખળ લોકોને શિક્ષા કરોછો તેમાં આશ્ચર્ય નથી. આપ જગત્‌ના કલ્યાણ માટે તથા સ્થિતિ અને પાલન માટે ઇચ્છાનુસાર અવતાર ધરોછો, એ અમે સારી રીતે સમજીએ છીએ. હે મહારાજ ! મેં આપના બંને ચરણારવિંદનાં દર્શન કર્યાં, જે ચરણારવિંદનું અગાધ જ્ઞાનવાળા બ્રહ્માદિક દેવતાઓ હૃદયમાં ધ્યાન કર્યા કરેછે, જે જનોને મુક્તિ આપનારાં છે, તથા સંસારરૂપી કૂવામાં પડેલા મનુષ્યને બહાર નીકળવા માટે એક આધારરૂપ છે, તે આપના ચરણારવિંદનું હું ધ્યાન કરતો ત્રણ લોકમાં ફરૂંછું, માટે આપનું મને સ્મરણ રહે એવી રીતે આપ મારા ઉપર અનુગ્રહ કરો.

શાંત સ્વભાવવાળા, અહંકાર વિનાના, નિષ્કિંચન પુરૂષોના ધનરૂપ, ઋષિઓમાં શ્રેષ્ઠ, પરમહંસોના પરમગુરૂ તથા જ્ઞાનીઓના અધિપતિ એવા ભગવાન નરનારાયણને વારંવાર નમસ્કાર કરૂંછું. સર્વ સંગથી મુકત, શુદ્ધ તથા સર્વના સાક્ષી એવા ભગવાનને નમસ્કાર કરૂંછું. હે યોગેશ્વર ! અંતકાળે આ દુષ્ટ દેહનું અભિમાન છોડી દઇને આપના નિર્ગુણ સ્વરૂપમાં ભક્તિવડે મનને ધારણ કરવું, એજ યોગવિદ્યાનું ડહાપણ છે, એમ ભગ-

વાન બ્રહ્માએ કહ્યું હતું. માટે હે અતીંદ્રિય ! હે પ્રભો ! અમારી તમારી વિષે સહજ વાસના રહે તેવો યોગ તમેજ આપો, કે જેથી અમે આ દુષ્ટ દેહ વિષે તમારી માયાએ કરાવેલી અને ઘણા કષ્ટે ભેદી શકાય એવી અહંતા મમતાને ઝટ ભેદી નાંખીએ.

હે વ્યાપક દેવ ! હે સમર્થ દેવ ! આપ વિશ્વસ્રષ્ટા બ્રહ્માને પણ મોહ ઉપજાવનારા છો, પોતાની શક્તિયોથી સર્વ પ્રાણીઓમાં અંતર્યામીરૂપે રહેલાછો, અને કાષ્ટમાં રહેલા અગ્નિની પેઠે ગુપ્ત પ્રકાશવાળા છો. આ જગત્ મિથ્યા છે, છતાં પણ તમારી વિદ્યમાન માયાવડે ખરા જેવું ભાસેછે, તે જગત્‌ને પોતાની માયાથી સરજતા તથા નાશ કરતા એવા આપનું કર્તવ્ય કયો પુરૂષ સારી રીતે જાણવા યોગ્ય છે ! કોઇ પણ જાણતો નથી. તે આપ કે જે સ્વસ્વરૂપથી વિચારમાં આવો નહીં તેવા છો, તે આપને હું પ્રણામ કરૂંછું. આ સંસારમાં જન્મ મરણ પામ્યા કરતા અને અનર્થ કરનારા આ શરીરમાંથી કેવી રીતે છુટવું ! તેને ન જાણનારા જીવનું અજ્ઞાનરૂપી અંધારૂં દૂર કરવા માટે તમે લીલાવડે અવતારો ધારણ કરીને પોતાનો યશરૂપી દીવો પ્રગટ કર્યો છે, તે આપને હું શરણે આવું છું.

ગજેંદ્રે કરેલી ભગવાનની સ્તુતિ.

ગજેંદ્ર સ્તુતિ કરેછેઃ—જેમનાંથી આ જગત્ ચૈતન્યવાળુ થાયછે, જે સર્વના દેહના કારણરૂપે રહેલાછે, જે આદિ કારણરૂપ તથા પરમેશ્વર છે, તે ભગવાનને નમસ્કાર કરીએ છીએ. આ જગત જેને વિષે રહેલું છે, આ જગત્ જેમાંથી ઉત્પન્ન થાયછે, આ જગત જેણે કરીને ઉત્પન્ન થાયછે તથા જે પોતે આ જગદ્રૂપછે અને જે કાર્ય તથા કારણથી પર છે, તે સ્વતઃસિદ્ધ શ્રીભગવાનને હું શરણે જાઉંછું. અખંડ જ્ઞાનવાળા તથા સાક્ષીરૂપ જે ભગવાન પોતાની માયાએ ઉત્પન્ન કરેલાં અને કોઇ વખતે દેખાતાં તથા પ્રલય વખતે ન દેખાતાં કાર્ય કારણરૂપ આ જગત્ને જુવેછે, તે સ્વયંપ્રકાશ તથા ચક્ષુરાદિક ઇંદ્રિયોના પ્રકાશક એવા ભગવાન મારૂં રક્ષણ કરો. સર્વે લોકો, લોકપાલો તથા તેઓનાં કારણો, કાળે કરીને નાશ પામેછે, ત્યારે ગહન તથા ગંભીર એવું અંધારૂ હોયછે, તે અંધારાના છેડામાં જે વ્યાપક ભગવાન પ્રકાશ કરેછે, તે મારૂં રક્ષણ કરો. લોકો જેમ અનેક આકારોથી રમત કરનારા નટનાં સ્વરૂપને જાણતા નથી, તેમજ અનેક આકારોથી લીલા કરનારા ભગવાનનાં સ્વરૂપને દેવતાઓ અથવા તો ઋષિયો જાણતા નથી, ત્યારે બીજો કયો જીવ તેમનાં સ્વરૂપને જાણવાને અથવા તો વર્ણવાને શક્તિમાન થઇ શકે, એવા અને અવર્ણ્ય ચરિત્રવાળા ભગવાન મારી રક્ષા કરો. જે ભગ-

વાનનાં અતિ મંગળકારક સ્વરૂપને જાણવાની ઇચ્છાવાળા મુનિયો તથા મહાત્મા પુરૂષો સર્વનો સંગ ત્યાગ કરીને, સર્વ પ્રાણીઓને પોતાના આત્મા સમાન માનીને તથા સર્વની સાથે મિત્રતા રાખીને વનમાં અખંડ એવું બ્રહ્મચર્યાદિક વ્રત પાળે છે, તે ભગવાન મારી ગતિ થાઓ. જે ભગવાનને જન્મ અથવા તો કર્મ, નામ અથવા તો રૂપ તથા ગુણ અથવા તો દોષ, એમાંનું કંઇ નથી, તો પણ જે ભગવાન સમયાનુસાર લોકોનો સંહાર કરવા માટે તથા લોકોને ઉત્પન્ન કરવા માટે પોતાની માયાવડે અવતારો ધારણ કરેછે, તે પરબ્રહ્મ, પરમેશ્વર, અનંત શક્તિ-વાળા ભગવાનને હું નમસ્કાર કરૂંછું. રૂપરહિત છતાં અનંત રૂપવાળા અને આશ્ચર્યકારક કર્મ કરનારા ભગવાનને હું નમસ્કાર કરૂંછું. આત્મા વિના બીજા પ્રકાશથી જોવામાં ન આવનારા સાક્ષીરૂપ પરમાત્માને નમસ્કાર કરૂંછું. મન, વાણી તથા મનની વૃત્તિયોથી પણ દૂર રહેનારા ભગવાનને નમસ્કાર કરૂંછું. વિદ્વાનોએ સંન્યાસવડે મેળવવા યોગ્ય, મોક્ષના સ્વામી, તથા મોક્ષ સુખના અનુભવ મૂર્તિ ભગવાનને નમસ્કાર કરૂંછું. જીવના મૂળરૂપ, સર્વના અધ્યક્ષ, સાક્ષી, અનાદિ કાળથી એકના એક સ્વરૂપ, પૂર્ણ સ્વરૂપ, તથા માયાના પણ કારણરૂપ તે ભગ-વાનને વારંવાર નમસ્કાર હો. તમે સર્વના કારણરૂપ છો, છતાં વિકાર રહીત છો; સર્વ શાસ્ત્રોના તથા વેદના મહા સાગર છો; મોક્ષની મૂર્તિછો અને ઉત્તમ લોકોના આશ્રયરૂપ છો. એવા આપને

નમસ્કાર કરૂંછું. તમે ગુણરૂપી અરણીમાં ઢંકાયલા જ્ઞાનાગ્નિ છો. વિધિ—નિષેધનો ત્યાગ કરનારા જ્ઞાનીઓને વિષે આપ પોતાની મેળે જે પ્રગટ થાઓછો, તે આપને હું નમસ્કાર કરૂંછું. મારા જેવા શરણાગતને પાશમાંથી છોડાવનારા, મુક્ત, અપાર દયાવાળા અને દયા કરવામાં આળસ વિનાના, આપને નમસ્કાર કરૂંછું. દેહ, પુત્ર, સગા, સંબંધીઓ, ઘર, ધન તથા મનુષ્યોમાં આસક્તિવાળા, મનુષ્યોને મળો નહીં તેવા, ગુણોનો સંગ ત્યાગ કરનારા, દેહાદિકની આસકિત છોડી દેનારા, પુરૂષોએ પોતાના હૃદયમાં ચિંતવન કરાતા જ્ઞાનાત્મા ભગવાનને નમસ્કાર કરૂંછું. ધર્મ, અર્થ, કામ, તથા મોક્ષની ઈચ્છાવાળા પુરૂષો જે ભગવાનની સેવા કરવાથી ઇષ્ટ ગતિને પામેછે, એટલુંજ નહીં, પરંતુ બીજી કામનાઓને તથા અવિનાશી દેહને પણ પામેછે, તે અપાર દયાળુ ભગવાન શ્રીહરિ મારો સંસારમાંથી મોક્ષ કરો. જે સર્વજ્ઞ ભગવાનના એકાંતિક ભક્તો કોઇ પણ વસ્તુની ઇચ્છા કરતા નથી, પરંતુ કેવળ ભગવાનની સેવા કરેછે, અને ભગવાનનાં મહા આશ્ચર્યજનક તથા મહા મંગળકારક ચરિત્ર ગાતા થકા આનંદ સમુદ્રમાં મગ્ન રહેછે, તે અવિનાશી, પરબ્રહ્મ, પરમેશ્વર, ઇંદ્રિયાદિકથી જણાય નહીં તેવા, આત્મજ્ઞાનવડે જાણવામાં આવે તેવા, ઇંદ્રિયાદિકથી અગોચર, સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ, અતિ દૂર હોય તેવા જણાતા, અનંતરૂપ, આદિ પુરૂષ તથા પરિપૂર્ણ એવા ભગવાનની સ્તુતિ કરૂંછુ. જે ભગવાનની અલ્પ કળામાંથી

બ્રહ્માદિક દેવતાઓ, ચાર વેદો તથા સ્થાવર જંગમાત્મક લોકો નામ અને રૂપના ભેદથી રચાયલા છે, તે ઇશ્વર વિજય પામો. અગ્નિમાંથી વારંવાર જેમ જ્વાળાઓ નિકળે છે અને પાછી અગ્નિમાંજ સમાય છે, તથા સૂર્યનાં કિરણો જેમ વારંવાર સૂર્યમાંથી નિકળે છે અને પાછાં સૂર્યના તેજમાંજ સમાય છે, તે પ્રમાણે મન, ઇંદ્રિયો તથા શરીરની સૃષ્ટિયો સ્વયંપ્રકાશ એવા આપ પરમાત્મામાંથી વારંવાર ઉત્પન્ન થાય છે અને પાછી આપને વિષેજ સમાય છે. હું તો કાળે કરીને પણ જેનો નાશ થતો નથી એવા આત્મસ્વરૂપને ઢાંકનારા અજ્ઞાનમાંથી છુટવાની ઇચ્છા રાખુંછું, તેટલા માટે તેમાંથી મુક્ત થવા હું જગતના સ્રષ્ટા, વિશ્વરૂપ, વિશ્વથી જુદા, વિશ્વના આત્મારૂપ, અજન્મા તથા પરમ પદરૂપ પરબ્રહ્મને પ્રણામ કરૂંછું. યોગથી કર્મનો નાશ કરનારા યોગીઓ યોગાભ્યાસથી શુદ્ધ થયેલા અંતઃકરણમાં જે પરમાત્માનાં દર્શન કરેછે, તે યોગેશ્વર ભગવાનને હું નમસ્કાર કરૂંછું. શરણાગતનું રક્ષણ કરનારા, અપાર શક્તિવાળા તથા દુષ્ટ પ્રાણીઓ જેમના માર્ગને પહોંચી શકતા નથી એવા આપને વારંવાર નમસ્કાર કરૂંછું. લોકો જે ભગવાનની માયા વડે અભિમાનથી ઢંકાયલા પોતાના આત્માને જાણતા નથી એવા, તથા જાણી શકાય નહીં તેવા માહાત્મ્યવાળા ભગવાનને હું શરણે જાઉંછું.

પ્રહ્લાદે કરેલી ભગવાનની સ્તુતિ.

પ્રહ્લાદ સ્તુતિ કરેછે:—બ્રહ્માદિક દેવતાઓ, મુનિયો તથા સત્વગુણને વિષેજ જેની બુદ્ધિ વિસ્તાર પામેલી છે, એવા સિદ્ધ લોકો વચનોના પ્રવાહોથી તથા ઘણા ગુણોથી અદ્યાપિ સુધી આપનું આરાધન કરવાને સમર્થ થયા નથી, ત્યારે હું આસુરી પુરૂષ શ્રીહરિને કેવી રીતે પ્રસન્ન કરી શકું ? પરંતુ હું માનુંછું કે, ધન, ઉત્તમ કુળમાં જન્મ, રૂપ, તપ, પંડિતપણું, ઇંદ્રિયોની કુશળતા, કાંતિ, પ્રતાપ, બળ, ઉદ્યમ, બુદ્ધિ તથા અષ્ટાંગયોગ, આ સર્વે પરમાત્માને પ્રસન્ન કરવા માટે સમર્થ થતા નથી. ભગવાન શ્રીહરિ એક ભક્તિવડેજ પ્રસન્ન થાયછે. બ્રાહ્મણ જાતિનો હોય અને ઉપર કહેલા બાર ગુણોવાળો હોય છતાં પણ તે જો ભગવાનથી વિમુખ હોય, તો તેના કરતાં ભગવાનને વિષે મન, વચન, કર્મ, ધન તથા પ્રાણને અર્પણ કરનારા ચંડાળને હું ઉત્તમ માનુંછું; કારણ કે, તે પોતાનાં કુળને પવિત્ર કરેછે, અને ઘણાં માનવાળો બ્રાહ્મણ પોતાને પણ પવિત્ર કરી શકતો નથી, તો બીજાની તો વાતજ શી કરવી ! માટે નીચ તથા માયાવડે સંસારમાં પડેલો હું નિર્ભય થયો છતાં સર્વ પ્રયત્નથી બુદ્ધિ અનુસાર ઇશ્વરનો મહિમા ગાઉંછું, કે જે મહિમા ગાવાથી પુરૂષ પવિત્ર થાયછે. હે ઇશ્વર ! તમારાથી ઉદ્વેગ પામતા આ સર્વે બ્રહ્માદિક દેવતાઓ સત્વગુણના નિધિરૂપ જે તમે તેના દાસ છે. આપના મનોહર

અવતારોવડે કરેલી લીલા આ જગત્ના કલ્યાણ માટે, ઐશ્વર્ય માટે તથા સુખ માટે હોય છે. તે કૃપાવત્સલ ! અસત્ય તથા ઉગ્ર એવા સંસારચક્રના દુઃખથી ભય પામું છું. આ સંસારચક્રમાં પણ મને મારાં પોતાના કર્મોવડે બાંધીને હિંસક કુળમાં નાંખ્યો છે, માટે હે શ્રેષ્ઠ ! હે સુંદર ! આપ પ્રસન્ન થઇને મોક્ષરૂપ તથા શરણરૂપ તમારા ચરણકમળમાં મને કયારે બોલાવશો ? પ્રિય પદાર્થોના વિયોગથી તથા અપ્રિય પદાર્થોના લાભથી થતા શોકાગ્નિવડે સર્વ અવતારોમાં હું બળ્યા કરૂં છું. આ સંસારમાં દુઃખ દૂર કરવાના જે ઉપાય છે તે પણ દુઃખદાયી છે, છતાં પણ હે ભૂમન ! હું દેહાદિકના અભિમાનથી ભટકયા કરૂં છું: મને તમારી સેવા બતાવો. હે દેવ ! તમારી સેવા કરનારો હું ગુણના બંધનોમાંથી મુકત થઇ, તમારાં ચરણારવિંદમાં રહેનારા જ્ઞાની પુરૂષોનો સંગ કરીશ અને પ્રિય, સંબંધી, પરમ દેવ એવા આપની બ્રહ્માએ ગાયેલી ચારિત્ર કથાઓને ગાવાથી શ્રમ વિના દુઃખોને તરી જઇશ. હે વિભો ! આ જગત્માં દુઃખી મનુષ્યનાં દુઃખનો ઉપાય જ્યાં સુધી જેને શ્રમ વિના લાગુ પડે છે, તેને જ્યાંસુધી તમે પ્રાણીઓની ઉપેક્ષા કરી નથી ત્યાંસુધી લાગુ પડેછે, પરંતુ તમે ઉપેક્ષા કરોછો ત્યારે માતા પિતા બાળકનુ રક્ષણ કરી શકતાં નથી, ઔષધ રોગીનું રક્ષણ કરી શકતું નથી અને સમુદ્રમાં ડુબતાં મનુષ્યનું નૌકા રક્ષણ કરી શકતી નથી. હે અજન્મા ! તમારા ભકત વિના બીજો કોણ

તરી શકે ? પોતાની ચૈતન્ય શક્તિવડે બુદ્ધિના ગુણોનો નિત્ય વિજય કરનારા, માયાને પ્રેરનારા, કાર્ય તથા કારણોની શક્તિને વશ કરનારા, આપની માયાએ આ સંસારકૂપમાં નંખાયલો હું જે શેરડીની પેઠે પીલાઉંછું અને તમારે શરણે આવ્યો છું, તેને તમારી પોતાની પાસે લો. પ્રાણીઓના વૈભવોનાં પરિણામને જાણનારો હું બ્રહ્માદિકથી માંડીને સર્વ પ્રાણીઓનાં આયુષ્યની, લક્ષ્મીની તથા ઇંદ્રિયોથી ભોગવાતાં સુખોની ઇચ્છા રાખતો નથી. તેમજ મોટા પરાક્રમવાળી તમારી કાળમૂર્તિથી નાશ પામતી સિધ્ધિયોને પણ ઇચ્છતો નથી; મને તો તમારી સેવામાં રચો. હે ઇશ ! આ અધિક તમોગુણવાળા દૈત્યના કુળમાં રજોગુણથી ઉત્પન્ન થયેલો હું કયાં તથા તમારી દયા કયાં ! તમે મારા મસ્તક ઉપર પુરૂષાર્થ આપનારો જે કરકમળ અર્પણ કર્યો, તે કરકમળ બ્રહ્માના, શંકરના તથા લક્ષ્મીના મસ્તક ઉપર પણ ધર્યો ન હતો. સામાન્ય પ્રાણીની પેઠે આ બ્રહ્માદિક દેવતાઓ છે તથા આ અધમ અસુર છે, એવી આપને વિષમ દૃષ્ટિ નથી; કારણ કે, તમે જગતના આત્મા અને પ્રિય છો, તથાપિ કલ્પ વૃક્ષની પેઠે તમારી સેવા કરવાથી તમારો અમારા ઉપર અનુગ્રહ થાય છે. આ સર્વ જગદ્રૂપ તમે એકજ છો, કારણ કે તમે જગત્‌ના આદિમાં તથા અંતમાં જુદા અવશેષ રહો છો અને તેથી મધ્યમાં પણ તમે છો. તમે પોતાની માયાવડે ગુણોના પરિણામરૂપ આ જગત્‌ને

સરજીને તેમાં પ્રવેશ કરેલોછે. હે ઇશ્વર ! આ સદ્અસદ્રૂપ જગત્ તમારૂંજ રૂપ છે, પરંતુ તમે તે જગતથી જુદાજ છો. હે પ્રભુ ! હે મહાપુરૂષ ! મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી, દેવ તથા મત્સ્યાવતારો ધારણ કરીને, તમે લોકોની રક્ષા કરો છો અને જગતનો દ્વેષ કરનારા પાપી લોકોનો નાશ કરો છો અને યુગે યુગે ચાલ્યા આવતા ધર્મનું પાલન કરોછો. હે વૈકુંઠનાથ ! પાપવડે દૂષિત થયેલું, બહિર્મુખ, અસ્થિર, કામનાથી આતુર, હર્ષ, શોક, ભય તથા તૃષ્ણાથી આતુર એવું મારૂં આ મન, તમારી ક- થાથી પ્રસન્ન થતું નથી. માટે હું દીન મારી ગતિનો મારા મનમાં કેવી રીતે વિચાર કરી શકું ? હે અચ્યુત ! તૃપ્તિ ન પામતી જિહ્વા એક તરફથી મને ખેંચે છે; બીજી તરફથી ત્વચા ઇંદ્રિય સ્પર્શ સુખ માટે મને ખેંચે છે; ત્રીજી તરફથી પેટ આહાર માટે ખેંચે છે; ચોથી તરફથી શ્રવણેંદ્રિય મધુર શબ્દો સાંભળવા માટે મને ખેંચે છે; પાંચમી તરફથી ઘ્રાણેંદ્રિય (નાસિકા) સુગંધ લેવા માટે મને ખેંચે છે; છઠ્ઠી તરફથી ચપળ એવાં નેત્ર સુંદરરૂપ જોવા માટે મને ખેંચે છે; તે પ્રમાણે કર્મેન્દ્રિયો પોતપોતાના વિષયો તરફ મને ખેંચે છે. અર્થાત્ ઘણી સોક્યો જેમ પોતાના ભર્તારને ઉતરડી નાંખે, તેમજ ઇંદ્રિયો મને ઉતરડી નાંખે છે: હે મહારાજ ! હુંજ કેવળ આવી દુઃખી દશાને પામ્યો છું એમ નથી, પરંતુ એ પ્રમાણેજ બીજાં મનુષ્ય પ્રાણ દુઃખી છે. તેઓ સંસારરૂપી વૈતરણી નદીમાં પડેલાં છે.

માટે હે નિત્ય મુક્ત પ્રભુ! આવાં મૂઢ મનુષ્યો ઉપર કૃપા કરીને તેઓને સંસારરૂપી વૈતરણીમાંથી બહાર કાઢી તેની રક્ષા કરો. હે અખિલ ગુરૂ! હે ભગવાન! આપ સર્વ જગતની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા પ્રલય કરો છો, તે તમને આ સર્વ જગતનો ઉદ્ધાર કરવામાં શું શ્રમ પડવાનો છે? હે આતુર જનના બંધુ! મૂઢ મનુષ્યો ઉપર અનુગ્રહ કરવો એમાંજ મહત્તા સમાયલી છે; પરંતુ તમારા ભક્તજનોની સેવા કરનારા અમ લોકોનો તમે ઉધ્ધાર કરશો, તેમાં નવાઇ શી? હે પરમાત્મા! આપનાં પરાક્રમોનાં ગાયનરૂપી મહા અમૃતમાં મારૂં મન ડુબેલું છે, તેથી હું તો તરી શકાય નહીં તેવી સંસારરૂપી વૈતરણી નદીથી ઉદ્વેગ પામતો નથી; પરંતુ જેઓનુ મન તમારી કથાથી વિમુખ છે તથા જેઓ ઇંદ્રિયોનાં મિથ્યા સુખને માટે કુટુંબોનો ભાર વધ્યા કરે છે તેવા મૂઢ લોકોનો હું શોક કરૂં છું, હે દેવ! આટલું બધું આપને કહેવાનું કારણ એ છે કે, આ સંસારાટવીમાં ભટકતા લોકોને તમારા વિના બીજો આશ્રય હું જોતો નથી. મથન કરવાથી જેમ લાકડામાં રહેલો અગ્નિ જોવામાં આવે છે, તેમજ જીતેંદ્રિય પુરૂષો યોગાભ્યાસથી કાર્ય—કારણ બન્નેમાં રહેલા તમને સાક્ષાત્ જુવે છે. હે વ્યાપક દેવ! વાયુ, અગ્નિ, પૃથ્વી, આકાશ, પાણી, શબ્દાદિક વિષયો, પ્રાણ, ઇંદ્રિયો, મન, ચિત્ત, અહંકાર, સ્થૂલ તથા સૂક્ષ્મ, એ સર્વ તમેજ છો; મનવડે તથા વચનવડે જે કંઈ પ્રકાશિત થાય છે, તે સર્વ

તમારાથી જુદું નથી. દેવતાઓ અને મનુષ્યો, આદિ તથા અંતવાળા છે, તેઓ હે મહાકીર્તિવાળા ઈશ્વર ! આદિ તથા અંત રહિત તમારાં સ્વરૂપને જાણતા નથી આમ વિચાર કરીને બુદ્ધિશાળી પુરૂષો અધ્યયનાદિકનો ત્યાગ કરીને કેવળ તમારીજ ઉપાસના કરે છે.

ધ્રુવે કરેલી ભગવાનની સ્તુતિ.

ધ્રુવ સ્તુતિ કરે છેઃ–સંપૂર્ણ જ્ઞાનશકિત તથા ક્રિયાશકિતને ધારણ કરનારા તમે મારા અંતઃકરણમાં પ્રવેશ કરીને પોતાની ચૈતન્ય શકિતવડે લીન થયેલી મારી વાણીને સજીવન કરો છો, તથા હાથ, પગ, કાન ત્વચા વિગેરે સર્વ ઇંદ્રિયોને પણ જીવાડો છો, તે અંતર્યામીરૂપ આપ પુરૂષમૂર્તિ ભગવાનને હું નમસ્કાર કરૂં છું. હે ભગવાન તમે પુરૂષરૂપ એકજ છો તોપણ પોતાની ઘણા ગુણવાળી માયા નામની શકિતવડે મહત્તત્વ આદિક સર્વ જગતને ઉત્પન્ન કરીને તેમાં પ્રવેશ કરો છો અને લાકડામાં રહેલો અગ્નિ જેમ અનેક પ્રકારનો દેખાય છે તેમ તમે પણ માયિક ઇંદ્રિયોમાં રહીને અનેક દેવતારૂપે ભાસો છો. હે નાથ ! તમારે શરણે આવેલા બ્રહ્માએ નિદ્રામાંથી જાગૃત થયેલા પુરૂષની પેઠે તમે આપેલાં જ્ઞાનવડે આ વિશ્વને જોયું હતું. માટે હે દીન બંધુ ! ઉપકારને જાણનારો પુરૂષ ભકતજનના પણ

આશ્રયરૂપ આપ ભગવાનનાં ચરણારવિંદને શા માટે વિસરી જાય ? જેઓ સંસારના જન્મ મરણમાંથી મોક્ષ આપનારા આપને કામાદિક વિષયોની ઇચ્છાથી ભજે છે, તેઓ ખરેખર તમારી માયાથી બુદ્ધિહીન થયા છે એમ હું જાણું છું; કારણ કે તેઓ એક શબને ઉપયોગ કરવા યોગ્ય જે વિષયોની સેવા કરવાની ઇચ્છાથી કલ્પતરૂ જેવા આપની સેવા કરે છે, અને જે વિષયોનું સુખ મનુષ્યોને નરકમાં પણ મળે છે. જે નિવૃતિ સુખ તમારા ચરણારવિંદના ધ્યાનથી અથવા તો તમારા ભકતજનની કથા સાંભળવાથી મળે છે, તે નિવૃતિ સુખ, હે નાથ ! સ્વસ્વરૂપ પરબ્રહ્મમાં પણ મળતું નથી, ત્યારે કાળના પ્રવાહથી નાશ પામતા ને વિમાનમાંથી નીચે પડતા દેવતાઓને તો કેમજ મળે ? હે અનંત ! નિર્મળ અંતઃકરણવાળા તથા વારંવાર તમારી ભક્તિ કરનારા મહાત્મા તુરૂપોનો મને પ્રસંગ થાઓ, જે પ્રસંગમાં આપના ગુણાનુવાદરૂપી કથામૃતનું પાન કરીને મત્ત થયેલો હું પરિશ્રમ વિના ભયંકર તથા મોટા દુઃખદાયી સંસારસાગરને તરી જઇશ. હે ઇશ્વર ! જેઓ આપના ચરણારવિંદની સુગંધમાં લુબ્ધ મનના ભકતજનો સાથે પ્રસંગ રાખે છે તેઓ હે પદ્મનાભ ! અત્યંત પ્રિય એવા મનુષ્યદેહને, તેમજ તેની પાછળ રહેલાં પુત્ર, સબંધી, ઘર, ધન તથા સ્ત્રીઓને પણ સંભારતા નથી. હે જન્મ રહિત ભગવાન ! પશુ, વૃક્ષ, પર્વત, પક્ષીઓ, સર્પો, દેવો, દૈત્યો, તથા મનુષ્યો વિગેરેથી

ભરપૂર થયેલાં સત્ તથા અસત્રૂપ વિશેષવાળાં, મહત્તત્વ વિગેરે અનેક કારણવાળાં, તમારાં ઉત્તમ સ્થૂળ શરીરને હું જાણું છું; પણ જેમાં શબ્દની પણ પ્રવૃત્તિ થતી નથી એવા પરબ્રહ્મને હું જાણતો નથી. પ્રલય સમયે પુરુષરૂપ તમે આખા વિશ્વને પેટમાં ધારણ કરી શેષનાગના મિત્ર થઇને તેના ઉપર પોઢોછો અને તમારા નાભિરૂપી મહાનંદમાં ઉગેલાં સોનેરી રંગના લોકાત્મક કમળમાં બ્રહ્મા ઉત્પન્ન થાય છે તે ભગવાનને હું પ્રણામ કરૂં છું. તમે જીવ કરતાં જુદા પ્રકારનાજ છો. તમે નિત્યમુકત છો અને જીવ તમારી કૃપાથી મુકત થાય છે, તમે શુધ્ધ છો અને જીવ મલિન છે, તમે જ્ઞાની છો અને જીવ અજ્ઞાની છે, તમે વિકાર વિનાના છો અને જીવ વિકારી છે, તમે સર્વના આદિપુરૂષ છો અને તે આદિમાન એટલે પૂર્વજોવાળો છે, તમે ભાગ્યવાળા છો અને તે ભાગ્યહીન છે, તમે ત્રણ લોકના અધિપતિ છો અને તે પરતંત્ર છે—આ પ્રમાણે તેનાથી તમારાં વિલક્ષણપણામાં કારણ એ છે કે તમે અખંડિત એવી ચૈતન્ય શકિતવડે બુધ્ધિની તે તે અવસ્થાઓને જોનારા છો તથા જગત્નું પાલન કરાવા માટે વિષ્ણુરૂપે થયા છો. નિત્ય પરસ્પર વિરૂધ્ધ વર્તનારી વિદ્યા અવિદ્યા વિગેરે અનેક શકિતઓ અનુક્રમે જે પરમાત્માથી નિરંતર ઉત્પન્ન થાય છે, તે વિશ્વનું પાલન કરનારા, અંતરહિત, આદિપુરૂષ, આનંદમૂર્તિ, વિકાર રહિત એક પરબ્રહ્મને હું શરણે જઉં છું. હે ભગવાન ! પરમાનંદ મૂર્તિરૂપ

આપના ચરણકમળનું જે લોકો નિષ્કામપણે ભજન કરે છે, તે લોકોને આપનાં ચરણકમળજ ખરાં સુખરૂપ છે. છતાં પણ, હે નાથ ! તુરત વીયાએલી ગાય જેમ વાછરડાંને દૂધ પાય છે તથા તેનાં નાળ વિગેરેની રક્ષા કરે છે, તેમ તમે પણ અનુગ્રહ કરવા માટે આતુર થઇને અમારી દીનની રક્ષા કરો છો.

અક્રૂરે કરેલી ભગવાનની સ્તુતિ.

અક્રૂર સ્તુતિ કરે છે:—સર્વ કારણના પણ કારણ, આદિ પુરૂષ અને અવિનાશી એવા આપ નારાયણને હું પ્રણામ કરૂં છું, કે જેમની નાભિમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા કમળ કોશમાંથી બ્રહ્મા પ્રગટ થયા હતા અને તેમાંથી આ જગત્ ઉત્પન્ન થયું છે. પૃથ્વી, પાણી, તેજ, વાયુ, આકાશ, અહંકાર, મહત્તત્વ, માયા, પુરૂષ, મન, ઇંદ્રિયો, ઇંદ્રિયોના સર્વ વિષયો, સર્વ દેવતાઓ જે કંઇ સર્વે જગત્‌ના કારણરૂપ છે, તે સર્વે આપના અંગમાંથી ઉત્પન્ન થયા છે. બ્રહ્મા માયાના ગુણોથી વિંટાયલા છે, તેથી માયાના ગુણોથી પર એવા આપના સ્વરૂપને જાણતા નથી. છતાં પણ આપને જાણવાના ઘણા માર્ગો છે. મહાત્મા યોગીઓ, ગોલકના, ઇંદ્રિયોના તથા દેવતાઓના સાક્ષીરૂપ તે સર્વના અંતર્યામી તથા નિયંતા એવા આપને સાક્ષાત્ સેવે છે. કેટલાએક કર્મકાંડી બ્રાહ્મણો વેદવિદ્યાથી મોટા વિસ્તારવાળા

યજ્ઞો કરીને તેમાં ઇન્દ્ર, વરૂણ, અગ્નિ વગેરે અનેક રૂપધારી દેવતાઓના નામથી તમારૂં પૂજન કરે છે. કેટલાએક જ્ઞાની લોકો સર્વ કર્મોને ત્યાગ કરીને વિરામ પામ્યા થકા, જ્ઞાન યજ્ઞવડે જ્ઞાનમૂર્તિ એવા આપનું યજન કરે છે. કેટલાએક દીક્ષાથી સંસ્કાર પામેલા પુરૂષો પંચરાત્રમાં કહેલા વિધિથી વાસુદેવ, સંકર્ષણ, પ્રધુમ્ન તથા અનિરૂદ્ધ એમ અનેક રૂપધારી એક નારાયણ રૂપ આપને ભજે છે. વળી હે ભગવાન ! કેટલાએક શંકરે જુદા જુદા આચાર્યો રૂપે કહેલા પાશુપતાદિક માર્ગોથી આપનું શિવરૂપે ભજન કરે છે. હે પ્રભુ ! તેઓ બીજા દેવતાઓના ભકતો છે, તેઓની બુદ્ધિ જો કે બીજાઓમાં આસક્ત હોય છે, તો પણ હે સર્વ દેવતામય ! તે સર્વ ખરી રીતે જોતાં આપ ઈશ્વરનુંજ ભજન કરે છે. હે પ્રભુ ! જેમ પર્વતમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી નદીઓ વરસાદના પાણીથી ભરાઇને વહેવા માંડે છે, ત્યારે તે ચોતરફથી સમુદ્રમાં જઇ મળે છે; તેમજ આ ભજનના માર્ગોપણ પરિણામે તમારે વિષેજ વિરામ પામે છે. જેમની બુદ્ધિ ગુણોથી બંધાયલી નથી, એવા સર્વના આત્મારૂપ, સર્વની બુદ્ધિયોના સાક્ષી એવા આપને નમસ્કાર કરૂં છું. અગ્નિ આપનું મુખ, પૃથ્વી આપનાં ચરણ, સૂર્ય આપનાં નેત્ર, આકાશ આપની નાભિ, દિશાઓ આપના કાન, સ્વર્ગલોક આપનું મસ્તક, દેવતાઓ આપના હાથ, સમુદ્રો આપનું પેટ, અને વાયુ આપના પ્રાણ તથા બળ કલ્પાયલા છે. વૃક્ષો તથા ઔ-

ષધિયો આપનાં રૂંવાટાં છે, મેઘ આપના કેશ છે, પર્વતો આપનાં હાડકાં તથા નખો છે, અને રાત્રિ તથા દિવસ આપનું મટકું છે. હે નાશરહિત દેવ! ઘણા જીવોથી વ્યાપ્ત થયેલા આ લોકપાલ સહિત લોકો મનની વૃત્તિથી જાણવામાં આવતા આપના સ્વરૂપને વિષે કલ્પાયલા છે, અને પાણીમાં રહેલા સૂક્ષ્મ જીવ જંતુઓ અને ઉંબરાના ફળમાં રહેલા ઝીણા મચ્છરો જેમ ફર્યા કરે છે, તેમજ આપના સ્વરૂપમાં પણ એક બીજાની વાતને ન જાણતાં અનેક બ્રહ્માંડો ફર્યા કરે છે. હે ભગવાન! આ જીવલોક તમારી માયાવડે મોહિત થયો છે. તેથી 'હું અને આ મારૂં', એવો મિથ્યા આગ્રહ કરીને કર્મના માર્ગમાં ભટકયા કરે છે. હે વ્યાપક ભગવાન! હું મૂર્ખ, આ દેહ, પુત્ર, ઘર, સ્ત્રી, ધન અને સ્વજન વિગેરે સ્વપ્ન સરખા મિથ્યા પદાર્થોને સાચા માનીને સંસારમાં ભટકયા કરૂં છું. અનિત્ય એવાં કર્મના ફળને નિત્ય માનનાર, અનાત્મા દેહને આત્મા માનનાર, દુઃખરૂપ ઘરબાર વગેરેને સુખરૂપ માનનાર, સુખ-દુઃખમાંજ રમનાર અને અજ્ઞાનથી ભરેલો હું પ્રેમનાં ધામરૂપ અને આત્મારૂપ આપને જાણતો નથી. મૂર્ખ મનુષ્ય જેમ ખડ વગેરેથી ઢંકાયલા ખરા પાણીનો ત્યાગ કરીને ઝાંઝવાનાં પાણી તરફ દોડે છે, તેમજ હું પણ આપને છોડીને દેહાદિક મિથ્યા વસ્તુ તરફ દોડું છું. કામ તથા કર્મથી પરાજય પામેલાં મારાં મનને બળવાન ઇંદ્રિયો વિષયો તરફ ઘસડી જાય છે, તે મનને કૃપણ બુદ્ધિ-

વાળો હું રોકી શકતો નથી, તે હું, હે ઇશ્વર ! દુરાત્માઓને દુર્લભ એવા તમારા ચરણમાં શરણે આવ્યો છું અને તે પણ તમારો અનુગ્રહ છે, એમ હું માનું છું. હે કમળનાભ ! પુરૂષનો જ્યારે સંસારમાંથી છુટકો થવાનો હોય ત્યારે સત્પુરૂષોની સેવાથી તમારી ભક્તિ કરવાની મતિ થાય છે. કેવળ વિજ્ઞાનમૂર્તિ, સર્વજ્ઞાનના કારણરૂપ, પુરૂષને સુખદુઃખાદિક આપનારા, કાળ, કર્મ તથા સ્વભાવાદિકના નિયંતા અને અનંત શક્તિવાળા આપ પરબ્રહ્મને નમસ્કાર કરૂં છું. સર્વ પ્રાણીઓના નિવાસસ્થાન આપ વાસુદેવને નમસ્કાર કરૂં છું. હે ઇંદ્રિયોના અધિપતિ ! તમને નમસ્કાર કરૂં છું. હે પ્રભો ! મને શરણાગતને પાળો.

પ્રચેતાઓએ કરેલી ભગવાનની સ્તુતિ.

પ્રચેતાઓ સ્તુતિ કરેછેઃ—કલેશનો નાશ કરનારા, મન, વચનના વેગ કરતાં પણ અધિક વેગવાળા, સર્વ ઇંદ્રિયોથી પણ જાણવામાં ન આવે તેવા અને વેદ જેમના ઉદાર ગુણો તથા નામો નિરૂપણ કર્યાં છે એવા આપને નમસ્કાર કરીયે છીએ. તમે સ્વસ્વરૂપમાં રહેવાથી શુદ્ધ અને શાંત છો તથા મનને લીધે જેમને વિષે મિથ્યા જગત્‌ની સ્ફુરણા થાય છે એવા આપને નમસ્કાર કરીએ છીએ. તમે જગત્‌ની ઉત્પત્તિ સ્થિતિ તથા

પ્રલય કરવા માટે માયાના ગુણોવડે બ્રહ્માદિક સ્વરૂપોને ધારણ કરો છો, તે તમને નમસ્કાર કરીએ છીએ.

તમે શુદ્ધ સત્વગુણી સ્વસ્વરૂપના જ્ઞાનથી અજ્ઞાનનો નાશ કરનારા છો, વાસુદેવ એવા શ્રીકૃષ્ણરૂપ છો તથા સર્વ સાત્વત કુળના અથવા તો ભકતજનના પ્રભુ છો; તમને નમસ્કાર કરીએ છીએ. નાભિને વિષે બ્રહ્માંડરૂપી કમળને ધારણ કરનારા, કંઠમાં કમળની માળાને ધારણ કરનારા, કમળના સરખા ચરણવાળા આપને નમસ્કાર કરીએ છીએ. સર્વ પ્રાણીઓના નિવાસરૂપ અને સર્વના સાક્ષીરૂપ આપને નમસ્કાર કરીયે છીએ. હે અમંગળનો નાશ કરનારા ભગવાન ! દીન ઉપર પ્રેમ રાખનારા મહાપુરૂષોએ સમય ઉપર દીન જનોને પોતાના ગણીને તેઓને સંભારવા, આટલુંજ મહા પુરૂષોનું કર્તવ્ય છે; કારણ કે મહાપુરૂષો દીનજનોને સંભારે છે તેથીજ પ્રાણીઓને શાંતિ થાયછે. હે જગત્પતિ ! અમને તો જે વરની ઇચ્છા છે તે એ કે મોક્ષના માર્ગ દેખાડનારા આપ ભગવાન અમારા ઉપર પ્રસન્ન થયા, તેમજ સદા સર્વદા પ્રસન્ન રહો. તો પણ હે નાથ ! કારણના પણ કારણરૂપ આપની પાસેથી એક વર અમે માંગીએ છીએ. આપની વિભૂતિયોનો છેડો નથી અને એટલા માટેજ આપ અનંતના નામથી જગતમાં ગવાઓ છો. પુરૂષ પારિજાતકનું વૃક્ષ મળ્યા પછી જેમ બીજા વૃક્ષનું સેવન કરતો નથી, તેમજ અમે પણ આપનાં સાક્ષાત્ ચરણારવિંદને પ્રાપ્ત

કરીને હવે કઇ વસ્તુ માંગીએ ! છતાં પણ અમે તમારી પાસેથી માગી લઇએ છીએ કે, અમે આ સંસારમાં તમારી માયાથી ઘેરાઇને જ્યાં સુધી અમારાં કર્મોવડે ભટકીએ ત્યાં સુધી જન્મે જન્મે અમને તમારા ભકતજનોનો પ્રસંગ થાઓ. અમે આપના ભકતજનના એક ક્ષણભર થયેલા સંગને પણ સ્વર્ગની કે મોક્ષની સમાન ગણતા નથી ત્યારે મનુષ્યોનાં રાજ્યાદિક સુખોની તો વાતજ શી કરવી ? જે સત્સંગના પ્રસંગમાં તૃષ્ણાને ટાળનારી પવિત્ર હરિકથાઓ થાય પ્રાણીઓની ઉપર પ્રીતિ બંધાય, તેમજ જ્યાં આગળ જરા પણ ખેદ થાય નહિ; વળી જ્યાં સંસાર સંગનો ત્યાગ કરનારા જે ભકતજનો વારંવાર ઉત્તમ કથાઓમાં સંન્યાસીની ગતિરૂપ સાક્ષાત ભગવાન નારાયણની સ્તુતિ કરેછે, આવા તમારા ભકતો તીર્થોને પણ પવિત્ર કરવાની ઈચ્છાથી પગ પાળા ફર્યા કરેછે, તેઓનો સત્સંગ, સંસારથી ડરેલા પુરૂષને કેમ ન ગમે ? અવશ્ય ગમેજ. મનુ, બ્રહ્મા, ભગવાન શંકર તથા તપ અને જ્ઞાનથી શુદ્ધ અંતઃકરણવાળા બીજા મહાત્માઓ જેઓ તમારા મહિમાના પારને જાણતા નથી, તેઓ પોતાની બુધ્ધિ પ્રમાણે તમારી સ્તુતિ કરે છે, એટલા માટે અમે અજ્ઞાનીઓ પણ તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ. સર્વમાં અંતર્યામીરૂપે સમાન રહેનારા, શુધ્ધ સ્વરૂપવાળા, પરમ પુરૂષ, વાસુદેવ તથા સત્વગુણમય એવા આપ ભગવાનને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ.

શ્રી નારાયણ કવચ.

ૐ ગરૂડની પીઠ ઉપર ચરણ કમળને ધારણ કરનારા, આઠ સિદ્ધિયોવાળા, આઠ બાહુવાળા અને તે આઠ બાહુઓ વિષે શંખ, ચક્ર, ઢાલ, તલવાર, ગદા, બાણ, ધનુષ્ય, તથા પાશને ધારણ કરનારા શ્રી હરિ મારી સર્વ પ્રકારે રક્ષા કરો. જળમાં મત્સ્યાવતારધારી ભગવાન જળજંતુરૂપ વરૂણની પાશથી મારી રક્ષા કરો. માયાવડે બઠુક બનેલા વામનજી સ્થળમાં મારી રક્ષા કરો. અસુરના અધિપતિઓના શત્રુ ભગવાન નૃસિંહ સંકટકારક રણવગડાઓમાં તથા સંગ્રામ વિગેરેમાં મારી રક્ષા કરો. પોતાની દાઢવડે પાતાળમાંથી પૃથ્વીનો ઉદ્ધાર કરનારા ભગવાન યજ્ઞમૂર્તિ વરાહજી માર્ગમાં મારી રક્ષા કરો. પરશુરામ પર્વતોના શિખરો ઉપર મારી રક્ષા કરો, અને ભરતના વડાભાઈ રામ તથા લક્ષ્મણ પ્રવાસમાં મારી રક્ષા કરો. અભિચાર વિગેરે સર્વ ઉગ્ર ધર્મથી તથા પ્રમાદથી નારાયણ ભગવાન મારી રક્ષા કરો. નર ભગવાન ગર્વથી મારી રક્ષા કરો. યોગના સ્વામી દત્તાત્રેય યોગના વિનાશથી મારી રક્ષા કરો. ગુણના સ્વામી કપિલદેવ કર્મનાં બંધનથી મારી રક્ષા કરો. સનત્કુમાર કામદેવથી મારી રક્ષા કરો. હયગ્રીવ ભગવાન રસ્તામાં જતા દેવતાઓને પ્રણામ ન કરવારૂપી અપરાધ થાય તે અપરાધમાંથી મારી રક્ષા કરો. દેવર્ષિયોમાં વડા મુનિ નારદ ભગવાનની પૂજામાં જે કંઇ વિઘ્ન નડે તેમાંથી મારી રક્ષા કરો. અને કચ્છ-

પાવનારી શ્રીહરિ સર્વ પ્રકારના નરકમાંથી મારી રક્ષા કરો. ભગવાન ધન્વંતરિ કુપથ્યમાંથી મારી રક્ષા કરો. જીતેંદ્રિય ભગવાન ઋષભદેવ કામક્રોધાદિકના ભયમાંથી મારી રક્ષા કરો. યજ્ઞાવતારી ભગવાન લોકાપવાદથી મારી રક્ષા કરો. બળભદ્ર મનુષ્ય તરફથી થનારા ઉપદ્રવોમાંથી મારી રક્ષા કરો. અને શેષનાગ ક્રોધવશ નામના સર્પગણોથી મારી રક્ષા કરો. ભગવાન વેદવ્યાસ અજ્ઞાનથી મારી રક્ષા કરો. ભગવાન બુદ્ધ પ્રમાદવાળા પાખંડીઓનાં ટોળાંથી મારી રક્ષા કરો. ધર્મની રક્ષા કરવા માટે અવતાર લેનારા ભગવાન કલ્કિ કાળના મળરૂપ કલિયુગથી મારી રક્ષા કરો. કેશવ ભગવાન પ્રભાતમાં ગદાવડે મારી રક્ષા કરો. બંસી ધારણ કરનારા ભગવાન ગોવિંદ સંધ્યાકાળમાં મારી રક્ષા કરો. સોંગને ધારણ કરનારા ભગવાન નારાયણ પૂર્વાહ્ણ કાળમાં મારી રક્ષા કરો. ચક્રધારી ભગવાન વિષ્ણુ મધ્યાહ્ન કાળમાં મારી રક્ષા કરો. ઉગ્ર ધનુષ્યધારી મધુ દૈત્યને મારનારા ભગવાન અપરાહ્ણ કાળમાં મારી રક્ષા કરો. બ્રહ્મા, વિષ્ણુ તથા રૂદ્ર એ ત્રણ મૂર્તિવાળા ભગવાન માધવ સાયંકાળમાં મારી રક્ષા કરો. ઇંદ્રિયોના સ્વામી ભગવાન પ્રદોષ કાળમાં મારી રક્ષા કરો. પદ્મનાભ ભગવાન એકલાજ અર્ધરાત્રિ સુધી મારી રક્ષા કરો. શ્રીવત્સનું જેને ચિહ્ન છે એવા ભગવાન પાછલી રાત્રે મારી રક્ષા કરો. તરવારધારી ભગવાન જનાર્દન મળસ્કામાં મારી રક્ષા કરો. દામોદર ભગવાન પ્રભાતમાં મારી રક્ષા કરો. કાળમૂર્તિ ભગવાન વિશ્વેશ્વર સર્વ સંધીઓમાં મારી રક્ષા કરો.

અમને ગ્રહોથી, કેતુઓથી, મનુષ્યોથી, સર્પોથી, દાઢવાળાં પશુઓથી તથા પાપોથી જે ભય થાયછે, તે સર્વે તથા જેઓ અમારા સુખમાં વિઘ્ન કરનારા છે તે સર્વે ભગવાનના નામરૂપી અસ્ત્રના કીર્તનથી તુરતજ ક્ષય પામો. બૃહદ્રથંતર વિગેરે સામનાં સ્તોત્રોથી સ્તુતિ કરાતા વેદમય સમર્થ એવા ગરૂડ ભગવાન સર્વ સંકટોમાંથી મારી રક્ષા કરો. શ્રીહરિનાં નામ, રૂપ તથા નાના પ્રકારનાં આયુધો સર્વ આપત્તિયોમાંથી અમારી રક્ષા કરો. ભગવાનના મુખ્ય પાર્ષદો અમારી બુદ્ધિ, ઇંદ્રિય, મન તથા પ્રાણની રક્ષા કરો. આ સાકાર નિરાકાર જે કંઇ જગત્ છે, તે સર્વ ખરેખર ભગવાનનુંજ સ્વરૂપ છે; આ સત્ય વાર્તાથી અમારા સર્વ ઉપદ્રવો નાશ પામો. ભગવાન પોતે અભેદ દૃષ્ટિવાળા મનુષ્યોને ભેદ રહિત જોવામાં આવેછે તો પણ તે પોતાની માયાવડે આભૂષણો, આયુધો, તથા ચિહ્ન નામની શક્તિયોને ધારણ કરેછે તે સત્ય વાર્તા છે. તે સત્ય પ્રમાણ વડેજ સર્વજ્ઞ તથા સર્વ વ્યાપક ભગવાન શ્રીહરિ સર્વ પ્રકારનાં રૂપ વડે સર્વત્ર ઠેકાણે સર્વદા અમારી રક્ષા કરો. નૃસિંહના નામની ગર્જનાથી લોકોના ભયનો નાશ કરનારા તથા પોતાના પ્રભાવથી દિગ્ગજ, ઝેર, શસ્ત્ર, પાણી, વાયુ, અગ્નિ વિગેરેના પ્રભાવને ગળી જનારા ભગવાન પ્રહ્લાદ દિશાઓમાં, ખુણાઓમાં, ઉંચે, નીચે, અંદર, બહાર તથા ચોતરફ મારી રક્ષા કરો.

શ્રી

ભગવન્નામાવળિ.

ॐ ઇશ્વરાય નમઃ

ઇશ્વર—સર્વ પ્રકારની ઐશ્વર્યતાને ધારણ કરનારા.

" મહેશ્વરાય નમઃ

મહેશ્વર—જેનાથી કોઇ મોટું નથી એવા.

" પરમેશ્વરાય નમઃ

પરમેશ્વર—સર્વ શકિતમાન મહાન પરમાત્મા.

" ભૂતેશ્વરાય નમઃ

ભૂતેશ્વર—પ્રાણી માત્રના સ્વામી.

" જનેશ્વરાય નમઃ

જનેશ્વર—મનુષ્ય માત્રના સ્વામી.

" ભુવનેશ્વરાય નમઃ

ભુવનેશ્વર—આખા જગત્‌ના સ્વામી.

" યોગેશ્વરાય નમઃ

યોગેશ્વર-યોગીઓના ઈશ્વર.

" દેવેશ્વરાય નમઃ

દેવેશ્વર—દેવતાઓના ઇશ્વર.

" સકલેશ્વરાય નમઃ

સકલેશ્વર—સર્વના ઇશ્વર.

ૐ જગન્નાથાય નમઃ

જગન્નાથ-જગતના સ્વામી.

" જગત્કર્ત્રે નમઃ

જગત્કર્તા-જગતને ઉત્પન્ન કરનારા.

" જગદ્‌ભર્ત્રે નમઃ

જગદ્‌ભર્તા-આખા જગતનું ભરણ પોષણ કરનારા.

" જગત્પાલાય નમઃ

જગત્પાલ-આખા વિશ્વનું રક્ષણ કરનારા.

" જગદ્‌બંધવે નમઃ

જગદ્‌બંધુ-જગતના મિત્ર.

" જગત્સાક્ષિણે નમઃ

જગત્સાક્ષી-જગતના સાક્ષીરૂપ.

" જગદ્‌વ્યાપિને નમઃ

જગદ્‌વ્યાપી-આખા જગતમાં વ્યાપી રહેલા,

" જગદાત્મને નમઃ

જગદાત્મા-આખા જગતના આત્મારૂપ.

" જગદ્વંદ્યાય નમઃ

જગદ્વંદ્ય-આખા જગતને વંદન કરવા યોગ્ય.

" મહાશક્તયે નમઃ

મહાશક્તિ-અત્યંત શક્તિવાળા.

ॐ મહાકર્મણે નમઃ

મહાકર્મા—અદ્ભુત કર્મો કરનારા.

" મહામનસે નમઃ

મહામન—ઉદાર મનવાળા.

" મહાપ્રભવે નમઃ

મહાપ્રભુ—ઘણાજ પ્રભાવવાળા.

" મહાબુદ્ધયે નમઃ

મહાબુદ્ધિ—જેની ચતુરાઇમાં કોઇની પણ ગતિ પહોંચી શકતી નથી એવા.

" મહામાયાય નમઃ

મહામાય—જેની માયાનો કોઇ પણ પાર પામી શકતું નથી એવા.

" મહામૂર્તયે નમઃ

મહામૂર્તિ—જેના સ્વરૂપમાં સઘળું સમાઇ રહેલું છે એવા.

" અજાય નમઃ

અજ—જેનો કોઇ પણ વખતે જન્મ સંભવતો નથી એવા.

" અજરાય નમઃ

અજર—જે કોઇ પણ વખતે ઘરડા થાય નહીં એવા.

" અમરાય નમઃ

અમર—જેનો કોઇ વખતે નાશ થતો નથી એવા.

ૐ અક્ષરાય નમઃ

અક્ષર—પોતાના સ્વરૂપમાં નિરંતર અચળ રહેનાર.

" અચ્યુતાય નમઃ

અચ્યુત—જેમાં કોઇ પણ વખતે કાંઇ પણ ફેરફાર થતો નથી એવા.

" અચિંત્યાય નમઃ

અચિંત્ય—કલ્પનામાં પણ આવી શકે નહીં એવા.

" અતુલાય નમઃ

અતુલ—જેની કોઇ પણ સાથે બરોબરી થઇ શકતી નથી એવા.

" અનુપમાય નમઃ

અનુપમ—જેને ઉપમા આપી શકાય નહીં એવા.

" અલક્ષ્યગતયે નમઃ

અલક્ષ્યગતિ—જેની ગતિ કોઇના પણ કળવામાં આવી શકતી નથી એવા.

" અપ્રમેયાય નમઃ

અપ્રમેય—પ્રમાણ ન આપી શકાય એવા.

" અપારાય નમઃ

અપાર—જેનો કોઈપણ પાર પામી શકતું નથી એવા.

" અદૃશ્યાય નમઃ

અદૃશ્ય—આંખવડે જોઇ શકાય નહીં એવા.

ૐ અગ્રાહ્યાય નમઃ

અગ્રાહ્ય—મન તથા વાણીવડે ગ્રહણ ન કરી શકાય એવા.

" અજિતાય નમઃ

અજિત—કોઈનાથી પણ જીતી શકાય નહીં એવા.

" અતીંદ્રિયાય નમઃ

અતીંદ્રિય—ઇંદ્રિયોનું જ્ઞાન જેને પહોંચી શકતું નથી એવા.

" અદ્વિતીયાય નમઃ

અદ્વિતીય—જેના જેવો બીજો કોઇ પણ નથી એવા.

" સહસ્રમૂર્ધ્ને નમઃ

સહસ્રમૂર્ધા—હજાર મસ્તકવાળા અર્થાત્ વસ્તુ માત્રનું જ્ઞાન ધરાવનાર.

" સહસ્રાક્ષાય નમઃ

સહસ્રાક્ષ—હજારો નેત્રવાળા અર્થાત્ સઘળી ચીજો જેની નજર આગળ સદા તરી રહેલી છે એવા.

" સહસ્રકરાય નમઃ

સહસ્રકર—હજારો હાથવાળા અર્થાત્ સર્વ શક્તિમાન.

" સહસ્રપદે નમઃ

સહસ્રપાદ્—હજારો ચરણવાળા અર્થાત્ સર્વ ઠેકાણે જઇ શકે એવા.

" સહસ્રમૂર્તયે નમઃ

સહસ્રમૂર્તિ—હજારો સ્વરૂપ ધારણ કરનારા.

ॐ સર્વાદયે નમઃ

સર્વાદિ–સર્વની ઉત્પત્તિ જેનામાંથી થઇ છે એવા.

" સંભવાય નમઃ

સંભવ–દુષ્ટોને દંડ દેવા માટે તથા ભક્તોની રક્ષા કરવા માટે અનેક વાર જન્મ ધારણ કરનારા.

" શાંતસ્વરૂપાય નમઃ

શાંતસ્વરૂપ–જેનું સ્વરૂપ સદાય શાંત છે એવા.

" સનાતનાય નમઃ

સનાતન–ત્રણે કાળમાં જરાપણ ફેરફાર ન પામનારા.

" શુભાંગાય નમઃ

શુભાંગ–સુંદર અંગવાળા.

" સુલોચનાય નમઃ

સુલોચન–સુંદર નેત્રોવાળા અર્થાત પ્રાણીમાત્રને અમીદૃષ્ટિથી જોનારા.

" મનોહરાય નમઃ

મનોહર–જેનું દર્શન પ્રાણીમાત્રના ચિત્તને આકર્ષણ કરે છે એવા.

" પુણ્યદર્શનાય નમઃ

પુણ્યદર્શન–જેનું દર્શન પ્રાણીમાત્રને પવિત્ર કરે છે એવા.

" પૂર્ણરૂપાય નમઃ

પૂર્ણરૂપ–સર્વ પ્રકારની સૌંદર્યતાથી પરિપૂર્ણ.

ૐ પુરાતનાય નમઃ

પુરાતન—કોટાન કોટિ વર્ષો ઉપર પણ જે હતા એવા.

" વિશ્વનાથાય નમઃ

વિશ્વનાથ—વિશ્વના અધિપતિ.

" વિશ્વંભરાય નમઃ

વિશ્વંભર—સમસ્ત વિશ્વનું ભરણ પોષણ કરનારા.

" વિશ્વપાલાય નમઃ

વિશ્વપાલ—આખા વિશ્વનું રક્ષણ કરનારા.

" વિશ્વમિત્રાય નમઃ

વિશ્વમિત્ર—આખા જગતના મિત્રરૂપ.

" વિશ્વાધારાય નમઃ

વિશ્વાધાર—વિશ્વ જેની સત્તાવડે ટકી રહેલું છે એવા.

" વિશ્વવ્યાપિને નમઃ

વિશ્વવ્યાપી—વિશ્વમાં વ્યાપી રહેલા.

" વિશ્વમૂર્તયે નમઃ

વિશ્વમૂર્તિ—જેની મૂર્તિમાં વિશ્વ સમાઇ રહેલું છે એવા.

" વિશ્વભૂષણાય નમઃ

વિશ્વભૂષણ—વિશ્વના ભૂષણરૂપ.

" વિશ્વાત્મને નમઃ

વિશ્વાત્મા—આખા વિશ્વના આત્મારૂપ.

ॐ વિશ્વવંદ્યાય નમઃ

વિશ્વવંદ્ય—આખા વિશ્વને વંદન કરવા યોગ્ય.

" સર્વશક્તિમતે નમઃ

સર્વશક્તિમાન—સઘળું કરી શકે એવા.

" સર્વરક્ષકાય નમઃ

સર્વરક્ષક—પ્રાણીમાત્રનું રક્ષણ કરનારા.

" સર્વબંધવે નમઃ

સર્વબંધુ—સર્વની સાથે નીકટ સંબંધ ધરાવનારા.

" સર્વસાક્ષિણે નમઃ

સર્વસાક્ષી—સર્વમાં અંતર્યામી રૂપે રહેલા.

" સર્વતશ્ચક્ષુષે નમઃ

સર્વતશ્ચક્ષુ—જેની દૃષ્ટિ સર્વ ઠેકાણે ફેલાયલી છે એવા.

" સર્વોત્તમાય નમઃ

સર્વોત્તમ—પ્રાણી માત્રમાં સર્વથી શ્રેષ્ઠ.

" લોકનાથાય નમઃ

લોકનાથ—લોકોના સ્વામી.

" લોકપાલાય નમઃ

લોકપાલ—લોકોનું રક્ષણ કરનારા.

" લોકબંધવે નમઃ

લોકબંધુ—લોકોના સગા.

ૐ લોકગુરવે નમઃ

લોકગુરૂ—જગતના ગુરૂ.

" લોકાશ્રયાય નમઃ

લોકાશ્રય—લોકોને દુઃખમાં શાન્તિનું સ્થાન.

" લોકાત્મને નમઃ

લોકાત્મા—લોકોના અંતરાત્મા.

" અનાથનાથાય નમઃ

અનાથનાથ—નોધારાના આધાર.

" ભુતનાથાય નમઃ

ભુતનાથ—પ્રાણી માત્રના સ્વામી.

" શ્રીનાથાય નમઃ

શ્રીનાથ—સૌંદર્યતાના સ્વામી.

" લોકનાથાય નમઃ

લોકનાથ—લોકોના સ્વામી.

" દેવનાથાય નમઃ

દેવનાથ—દેવતાઓના સ્વામી.

" વાચસ્પતયે નમઃ

વાચસ્પતિ—વાણીના પતિ.

" શ્રીપતયે નમઃ

શ્રીપતિ—લક્ષ્મીના સ્વામી.

ૐ ભૂતપતયે નમઃ

ભૂતપતિ—પ્રાણી માત્રના સ્વામી.

" પ્રજાપતયે નમઃ

પ્રજાપતિ—પ્રજાના સ્વામી.

" સુરપતયે નમઃ

સુરપતિ—દેવતાઓના સ્વામી.

" ત્રિભુવનપતયે નમઃ

ત્રિભુવનપતિ—ત્રણે લોકોના સ્વામી.

" ગુરવે નમઃ

ગુરૂ—ભકતોના હૃદયમાં પ્રેરણા કરી પોતાનું સત્યજ્ઞાન આપનારા.

" જગદ્‌ગુરવે નમઃ

જગદ્‌ગુરૂ—વિશ્વને જ્ઞાન આપનારા.

" લોકગુરવે નમઃ

લોકગુરૂ—પ્રાણીમાત્રના ગુરૂ.

" દેવગુરવે નમઃ

દેવગુરૂ—દેવતાઓના પણ ગુરૂ.

" ગુરૂણાંગુરવે નમઃ

ગુરૂણાંગુરૂ—સઘળા ગુરૂઓના પણ ગુરૂ.

" શ્રીનિધયે નમઃ

શ્રીનિધિ—લક્ષ્મીના ભંડાર.

ૐ તેજોરાશયે નમઃ

તેજોરાશિ—તેજના ભંડાર.

" દયાર્ણવાય નમઃ

દયાર્ણવ—દયાના સાગર.

" અગાધબુદ્ધયે નમઃ

અગાધબુદ્ધિ—જેની બુધ્ધિની સીમાજ નથી એવા.

" કરૂણાબ્ધયે નમઃ

કરૂણાબ્ધિ—દયાના મહાસાગર.

" શ્રુતિસાગરાય નમઃ

શ્રુતિસાગર—જ્ઞાનના ભંડાર.

" અક્ષયતેજસે નમઃ

અક્ષયતેજ—જેના તેજનો કોઇ પણ વખતે નાશ થતો નથી એવા.

" શતચંદ્રાય નમઃ

શતચંદ્ર—સેંકડો ચંદ્રના જેટલી શાંતિવાળા.

" ગુણસાગરાય નમઃ

ગુણસાગર—ગુણોના ભંડાર.

" રામાય નમઃ

રામ—ભકતજનો જેમાં નિરંતર રમ્યા કરે છે અથવા તો જે સર્વમાં રમી રહેલા છે એવા.

ૐ કૃષ્ણાય નમઃ

કૃષ્ણ—જીવ માત્રને પોતાની તરફ ખેંચી શાંતિ આપનારા.

" ગોવિંદાય નમઃ

ગોવિંદ—વેદવાણી વડે જાણી શકાય એવા

" ગોપાલાય નમઃ

ગોપાલ—પૃથ્વીનું રક્ષણ કરનારા.

" માધવાય નમઃ

માધવ—માયાના પતિ.

" કેશવાય નમઃ

કેશવ—બ્રહ્મા વિષ્ણુ ને મહેશ્વર એ ત્રણે સ્વરૂપ ધારણ કરનારા.

" મુકુંદાય નમઃ

મુકુંદ—મોક્ષ આપનારા.

" વિષ્ણવે નમઃ

વિષ્ણુ—જડ ચૈતન્યમાં વ્યાપી રહેલા.

" મહાદેવાય નમઃ

મહાદેવ—માયિક સર્વ પદાર્થોનો ત્યાગ કરીને પોતાના સ્વરૂપમાં આનંદ ભોગવનારા.

" નારાયણાય નમઃ

નારાયણ—પ્રાણી માત્ર જેના આધારે ટકી રહેલાં છે એવા.

ૐ વાસુદેવાય નમઃ

વાસુદેવ–પ્રાણીઓમાં આત્મા રૂપે વસી રહેલા.

” હરયે નમઃ

હરિ–સંસાર સાગરમાંથી મુકત કરનારા.

” જનાર્દનાય નમઃ

જનાર્દન–પાપીમનુષ્યોને તેમના કર્મોને માટે શિક્ષા કરનારા.

” હૃષીકેશાય નમઃ

હૃષીકેશ–ઇન્દ્રિયોને પોતાના કાબુમાં રાખનારા.

” દામોદરાય નમઃ

દામોદર–પ્રલય વખતે જેનામાં બધા લોકો સમાઇ જાય છે એવા.

” ગોવર્દ્ધનાય નમઃ

ગોવર્ધન—બુદ્ધિને વધારનારા.

” હિરણ્યગર્ભાય નમઃ

હિરણ્યગર્ભ–સમસ્ત વિશ્વ જેનામાં સમાઇ રહેલું છે એવા.

” સદાશિવાય નમઃ

સદાશિવ–નિરંતર સર્વનું કલ્યાણ કરનારા.

” ભગવતે નમઃ

ભગવાન–ઐશ્વર્ય, ધર્મ, યશ, લક્ષ્મી, વૈરાગ્ય અને મોક્ષ એ ૬ સંપત્તિથી પરિપૂર્ણ છે એવા.

ॐ શ્રીદાય નમઃ

શ્રીદ–ધન, સંપત્તિ તથા સૌંદર્યના આપનાર.

" સુખદાય નમઃ

સુખદ–સર્વ પ્રકારનું સુખ આપનારા.

" કામદાય નમઃ

કામદ–ભકત જનની સર્વ ઇચ્છાઓ પરિપૂર્ણ કરનારા.

" શાંતિદાય નમઃ

શાંતિદ અંતરમાં શાંતિ આપનારા.

" સ્વસ્તિદાય નમઃ

સ્વસ્તિદ–સર્વનું કલ્યાણ કરનારા.

" પ્રાણદાય નમઃ

પ્રાણદ–પ્રાણીમાત્રને જીવાડનારા.

" મોક્ષદાય નમઃ

મોક્ષદ–મોક્ષ આપનારા.

" આધિનાશનાય નમઃ

આધિનાશન–અંતરના દુઃખોને ટાળનારા.

" વ્યાધિનાશનાય નમઃ

વ્યાધિનાશન–શારીરિક દુઃખોનો નાશ કરનારા.

" ઉપાધિનાશનાય નમઃ

ઉપાધિનાશન–બહારના પ્રપંચમાંથી મુકત કરનારા.

ૐ ભયનાશનાય નમઃ

ભયનાશન—સંસારના ભયનો નાશ કરનારા.

" કાલનાશનાય નમઃ

કાલનાશન—કાલનો પણ નાશ કરનારા.

" પાપનાશનાય નમઃ

પાપનાશન—શરણે આવેલાના પાપોને બાળીને ભસ્મ કરનારા.

" ક્ષેત્રજ્ઞાય નમઃ

ક્ષેત્રજ્ઞ—પ્રત્યેક શરીરમાં જીવ રૂપે રહેલા હોવાથી સર્વના શરીરોને જાણનારા.

" કૃતજ્ઞાય નમઃ

કૃતજ્ઞ—મનુષ્યોએ કરેલાં પાપ પુણ્યને જાણનારા.

" સમયજ્ઞાય નમઃ

સમયજ્ઞ—સમયને જાણનારા.

" ત્રિકાલજ્ઞાય નમઃ

ત્રિકાલજ્ઞ—ભૂત, ભવિષ્ય ને વર્તમાન એ ત્રણે કાળને જાણનારા.

" સર્વજ્ઞાય નમઃ

સર્વજ્ઞ—સઘળું જાણનારા.

" ઉત્તમાય નમઃ

ઉત્તમ—સર્વ કરતાં શ્રેષ્ઠ.

ॐ અનુત્તમાય નમઃ

અનુત્તમ–જેનાથી બીજું કોઇ પણ ઉત્તમ નથી એવા.

" પુરૂષોત્તમાય નમઃ

પુરૂષોત્તમ–મનુષ્યમાં ઉત્તમ.

" દેવોત્તમાય નમઃ

દેવોત્તમ–દેવતાઓમાં ઉત્તમ.

" મુકતોત્તમાય નમઃ

મુકતોત્તમ–મુક્ત પુરૂષોમાં પણ ઉત્તમ.

" ઉત્તમોત્તમાય નમઃ

ઉત્તમોત્તમ–જે જે કાંઇ ઉત્તમ દેખાયછે તેના કરતાં પણ વિશેષ ઉત્તમ.

" આનંદાય નમઃ

આનંદ-આનંદ મૂર્તિ.

" જીવાનંદાય નમઃ

જીવાનંદ–પ્રાણી માત્રને આનંદ આપનારા.

" વૈષ્ણવાનંદાય નમઃ

વૈષ્ણવાનંદ–વૈષ્ણવોના આનંદનું સ્થાન.

" સુરાનંદાય નમઃ

સુરાનંદ–દેવતાઓને આનંદ આપનારા.

" મુકતાનંદાય નમઃ

મુક્તાનંદ–મુક્ત પુરૂષોના આનંદ.

ૐ અક્ષરાનંદાય નમ:

અક્ષરાનંદ—જેનો આનંદ કોઇપણ વખતે નાશ થતો નથી એવા

" અખંડાનંદાય નમ:

અખંડાનંદ—જેના આનંદમાં કોઇ પણ વખતે ભંગ પડતો નથી એવા.

" નિત્યાનંદાય નમ:

નિત્યાનંદ—નિરંતર આનંદમાં રહેનારા.

" અતુલાનંદાય નમ:

અતુલાનંદ—જેના આનંદની કોઇ પણ આનંદ સાથે બરોબરી થઇ શકતી નથી એવા.

" અદ્વૈતાનંદાય નમ:

અદ્વૈતાનંદ—જેના આનંદ સમાન બીજો કોઇ પણ આનંદ નથી એવા.

" પૂર્ણાનંદાય નમ:

પૂર્ણાનંદ—જેનો આનંદ પરિપૂર્ણ છે એવા.

" પરમાનંદાય નમ:

પરમાનંદ—મહા આનંદ સ્વરૂપ.

" સચ્ચિદાનંદાય નમ:

સચ્ચિદાનંદ—સત્યરૂપ, જ્ઞાનમય અને આનંદ સ્વરૂપ.

" એકાય નમ:

એક—પોતાના સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપમાં એકજ રૂપે સર્વથી અલગ રહેનારા.

ૐ નૈકાય નમઃ

નૈક—પોતાની શકિત વડે અનેક સ્વરૂપ ધારણ કરનારા.

,, સાકારાય નમઃ

સાકાર—મોક્ષધામમાં સદાય સાકારરૂપે રહેલા.

,, નિરાકારાય નમઃ

નિરાકાર—જેનો કંઈ પણ આકાર નથી એવા.

,, સગુણાય નમઃ

સગુણ—જે સર્વ ગુણે પરિપૂર્ણ છે એવા.

,, નિર્ગુણાય નમઃ

નિર્ગુણ—જેને કોઇ પણ ગુણ લાગુ પાડી શકાતો નથી એવા.

,, સ્થૂલાય નમઃ

સ્થૂલ—વિશ્વરૂપ અથવા વિરાટ સ્વરૂપ.

,, સૂક્ષ્માય નમઃ

સૂક્ષ્મ—સૌથી ઝીણામાં ઝીણા.

,, અચલાય નમઃ

અચલ—વસ્તુ માત્રમાં પરિપૂર્ણ રીતે વ્યાપી રહેલા હોવાથી નિરંતર સ્થિર રહેનારા.

,, ચલાય નમઃ

ચલ—ભકતોના કાર્યોને માટે નિરંતર ગતિમાં રહેનારા.

,, એકમૂર્તયે નમઃ

એકમૂર્તિ—આત્મા રૂપે એકજ મૂર્તિવાળા.

ૐ સહસ્રમૂર્તયે નમઃ

સહસ્રમૂર્તિ-ભકતો માટે અનેક સ્વરૂપ ધારણ કરનારા.

,, દુર્લભાય નમઃ

દુર્લભ—મહાકષ્ટે કરીને મળી શકે એવા.

,, સુલભાય નમઃ

સુલભ—ભકિત તથા પ્રેમવડે સહેલાઇથી મળી શકે એવા.

,, અગમ્યાય નમઃ

અગમ્ય—જે કોઇનાથી પણ પહોંચી શકાય નહીં એવા.

,, જ્ઞાનગમ્યાય નમઃ

જ્ઞાનગમ્ય-જે કેવળ જ્ઞાનથીજ જાણવામાં આવેછે એવા.

,, ભયકૃતે નમઃ

ભયકૃત્-દુષ્ટોને સદાય ભય ઉપજાવનારા.

,, ક્ષેમકૃતે નમઃ

ક્ષેમકૃત્—શરણાગતોનું સર્વદા રક્ષણ કરનારા.

,, રૂદ્રાય નમઃ

રૂદ્ર—દુષ્ટોને દંડ દેવામાં જેનું સ્વરૂપ ઉગ્ર છે એવા.

,, અરૌદ્રાય નમઃ

અરૌદ્ર—જે સદાય ક્રોધથી રહીત છે એવા.

,, ઇશાય નમઃ

ઇશ—સર્વ પ્રાણીઓના નિયંતા.

,, અનીશાય નમઃ

અનીશ-જેના ઉપર બીજા કોઇની પણ સત્તા નથી એવા.

શ્રીનરનારાયણી સ્તુતિ.

હે વ્યાપક પરમાત્મા ! જેમની પ્રેરણાથી પ્રાણીઓનો, બ્રહ્માનો, શંકરનો તથા મારો પ્રાણ નિત્ય ચાલ્યા કરેછે, અને તેની પાછળ વાણી, મન તથા ઇંદ્રિયો પણ ચાલેછે, તે આપની હું સ્તુતિ કરૂંછું.

તમે જગત્‌ની રક્ષા કરવા માટે જેમ અનેક અવતારો ધારણ કરોછો, તેમજ તમે આ બને મૂર્તિયો પણ જગતની રક્ષા કરવા માટે, દુઃખ ટાળવા માટે તથા મોક્ષ આપવા માટે ધારણ કરેલી છે. જેમ પાલનાદિક તમારૂં કામ છે, તેમ ઉત્પત્તિ તથા લય પણ તમારૂંજ કામ છે. કરોળીઓ જેમ મુખમાંથી લાળને કાઢીને પાછી ગળી જાય છે, તેમ તમે પણ આ વિશ્વને ઉત્પન્ન કરીને પાછું તેને ગળી જાઓ છો.

હે ઇશ્વર ! જેના માથા ઉપર ચોતરફ ભય રહ્યા કરેછે એવા લોકોને મોક્ષરૂપી આપના ચરણના લાભ વિના બીજું કોઇ પણ નિર્ભય સ્થાન હોય એમ અમે જાણતા નથી. જેનો લોક બે પરાર્ધ વર્ષ સુધી રહેછે, તે બ્રહ્મા પણ આપની ભ્રકુટિના પાતરૂપી કાળથી અત્યંત ડરે છે ત્યારે બ્રહ્માએ રચેલાં પ્રાણીઓ ડરે તેમાં તો શુંજ કહેવું !

પુરૂષ જો આપની સેવા કરેછે, તો આપની પાસેથીજ તે પોતાનાં સર્વ મનોવાંછિતને મેળવેછે. હે ઇશ ! હે જીવના

બંધુ ! આ જગતની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા પ્રલયના કારણરૂપ, સત્વગુણ, રજોગુણ તથા તમોગુણ તમારી માયાએ રચેલાં છે. હે પ્રભો ! કુશળપુરૂષો આ લોકમાં તમારી, શુદ્ધ, પોતાને વહાલી અને સત્વગુણી નારાયણ નામની મૂર્તિને તથા તમારા ભક્તોના મનમાં વાસ કરનારી, શુદ્ધ, સત્વગુણી નર નામની મૂર્તિને ભજેછે.

હે ભગવાન ! આપ પુરૂષરૂપ છો, વ્યાપક છો, વિશ્વમૂર્તિ છો, વિશ્વના ગુરૂ છો, પરમ દૈવત છો, શુદ્ધ મૂર્તિ છો, વાણીના નિયંતા છો, વેદના પ્રવર્તક છો, નરમાં ઉત્તમ એવા આપ નારાયણ ભગવાનને હું નમસ્કાર કરૂં છું.

નિષ્ફળ એવા ઇંદ્રિયોના માર્ગોવડે વિક્ષિપ્ત બુદ્ધિવાળો અને આપની માયાવડે જેની બુદ્ધિ ઢંકાઇ ગઇ હતી એવો પુરૂષ પોતાની ઇંદ્રિયોમાં, પ્રાણોમાં, હૃદયમાં અને દૃષ્ટિએ જોવામાં આવતા પદાર્થોમાં નિયંતારૂપે રહેલા આપને જાણતો નથી તે હું આપને પ્રણામ કરૂં છું: કારણ કે બ્રહ્મા પોતે પણ પ્રથમ અજ્ઞાનીજ હતા, તેને સર્વના ગુરૂ આપની પાસેથી વેદના અભ્યાસ કર્યા પછીજ આપના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થયું હતું. આપ મહાપુરૂષને હું નમસ્કાર કરૂં છું.

શાંત સ્વભાવવાળા, અહંકાર વિનાના, નિષ્કિંચન પુરૂષોના ધનરૂપ, ઋષિયોમાં શ્રેષ્ઠ, પરમહંસોના પરમગુરૂ તથા જ્ઞાનીઓના અધિપતિ એવા ભગવાન નરનારાયણને વારંવાર

નમસ્કાર કરૂં છું. સર્વ સંગથી મુકત, શુદ્ધ તથા સર્વના સાક્ષી એવા ભગવાનને નમસ્કાર કરૂં છું. હે યોગેશ્વર! અંતકાળે આ દુષ્ટ દેહનું અભિમાન છોડી દઇને આપના નિર્ગુણ સ્વરૂપમાં ભકિતવડે મનને ધારણ કરવું, એજ યોગવિદ્યાનું ડહાપણ છે, એમ ભગવાન બ્રહ્માએ કહ્યું હતું. માટે હે અતીંદ્રિય! હે પ્રભો! અમારી તમારે વિષે સહજ વાસના રહે તેવો યોગ તમેજ આપો, કે જેથી અમે આ દુષ્ટ દેહ વિષે તમારી માયાએ કરાવેલી અને ઘણા કષ્ટે ભેદી શકાય એવી અહંતા મમતાને ઝટ ભેદી નાંખીએ.

પ્રલ્હાદે બીજાઓ માટે કરેલી સ્તુતિ.

હું માનું છું કે ધન, ઉત્તમ કુળમાં જન્મ, રૂપ, તપ, પંડિતપણું, ઇંદ્રિયોની કુશળતા, કાંતિ, પ્રતાપ, બળ, ઉદ્યમ, બુદ્ધિ તથા અષ્ટાંગયોગ, આ સર્વે પરમાત્માને પ્રસન્ન કરવા માટે સમર્થ થતા નથી; ભગવાન શ્રીહરિ એક ભકિતવડેજ પ્રસન્ન થાય છે. બ્રાહ્મણ જાતિનો હોય અને ઉપર કહેલા બાર ગુણોવાળો હોય છતાં પણ તે જો ભગવાનથી વિમુખ હોય, તો તેનાં કરતાં ભગવાનને વિષે મન, વચન, કર્મ, ધન તથા પ્રાણને અર્પણ કરનારા ચંડાળને હું ઉત્તમ માનું છું; કારણ કે તે પોતાનાં કુળને પવિત્ર કરેછે, અને ઘણાં માનવાળો બ્રાહ્મણ પોતાને પણ પવિત્ર કરી શકતો નથી, તો બીજાની તો વાતજ શી કરવી!

હે ઇશ ! આ અધિક તમોગુણવાળા દૈત્યના કુળમાં રજોગુણથી ઉત્પન્ન થયેલો હું ક્યાં તથા તમારી દયા ક્યાં ? તમે મારા મસ્તક ઉપર પુરૂષાર્થ આપનારો જે કરકમળ અર્પણ કર્યો, તે કરકમળ બ્રહ્માના, શંકરના તથા લક્ષ્મીના મસ્તક ઉપર પણ ધર્યો ન હતો. સામાન્ય પ્રાણીની પેઠે આ બ્રહ્માદિક દેવતાઓ છે તથા આ અધમ અસુર છે, એવી આપને વિષમ દૃષ્ટિ નથી; કારણ કે, તમે જગતના આત્મા અને પ્રિય છો; તથાપિ કલ્પવૃક્ષની પેઠે તમારી સેવા કરવાથી તમારો અમારા ઉપર અનુગ્રહ થાય છે.

તૃપ્તિ ન પામતી જિહ્વા એક તરફથી મને ખેંચે છે; બીજી તરફથી ત્વચા ઇંદ્રિય સ્પર્શ સુખ માટે મને ખેંચે છે; ત્રીજી તરફથી પેટ આહાર માટે ખેંચે છે; ચોથી તરફથી શ્રવણેંદ્રિય મધુર શબ્દો સાંભળવા માટે મને ખેંચે છે; પાંચમી તરફથી ઘ્રાણેંદ્રિય (નાસિક) સુગંધ લેવા માટે મને ખેંચે છે; અને છઠ્ઠી તરફથી ચપળ એવાં નેત્ર સુંદરરૂપ જોવા માટે મને ખેંચે છે; તે પ્રમાણે કર્મેંદ્રિયો પોતપોતાના વિષયો તરફ મને ખેંચે છે; અર્થાત્ ઘણી સોક્યો જેમ પોતાના ભર્તારને ઉતરડી નાંખે, તેમજ ઇંદ્રિયો મને ઉતરડી નાંખે છે. હે મહારાજ ! હુંજ કેવળ આવી દુઃખી દશાને પામ્યો છું એમ નથી, પરંતુ એ પ્રમાણેજ બીજાં મનુષ્ય પણ દુઃખી છે. તેઓ સંસારરૂપી વૈતરણી નદીમાં

પડેલાં છે. માટે હે નિત્ય મુક્ત પ્રભુ ! આવાં મૂઢ મનુષ્યો ઉપર કૃપા કરીને તેઓને સંસારરૂપી વૈતરણીમાંથી બહાર કાઢી તેની રક્ષા કરો.

હે અખિલ ગુરૂ ! હે ભગવાન ! આપ સર્વ જગતની ઉત્પત્તિ, તથા પ્રલય કરો છો, તે તમને આ સર્વ જગતનો ઉધ્ધાર કરવામાં શું શ્રમ પડવાનો છે ? હે આતુર જનના બંધુ ! મઢ મનુષ્યો ઉપર અનુગ્રહ કરવો એમાંજ મહત્તા સમાયલી છે; પરંતુ તમારા ભક્તજનોની સેવા કરનારા અમ લોકોનો તમે ઉધ્ધાર કરશો, તેમાં નવાઇ શી ?

પરંતુ જેઓનું મન તમારી કથાથી વિમુખ છે તથા જેઓ ઇંદ્રિયોનાં મિથ્યા સુખને માટે કુટુંબોનો ભાર વહ્યા કરે છે તેવા મૂઢ લોકોનો હું શોક કરૂં છું. માટે હે પ્રભુ ! આપ તેવાઓ ઉપર કૃપા કરવા યોગ્ય હોવાથી તેઓનો ઉધ્ધાર કરો.

પ્રચેતાઓની સત્સંગ વિષે સ્તુતિ.

કલેશનો નાશ કરનારા, મન, વચનના વેગ કરતાં પણ અધિક વેગવાળા, સર્વ ઇંદ્રિયોથી પણ જાણવામાં ન આવો તેવા અને વેદે જેમના ઉદાર ગુણો તથા નામો નિરૂપણ કર્યાં છે એવા આપને નમસ્કાર કરીયે છીએ.

તમે જગતની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા પ્રલય કરવા માટે માયાના ગુણોવડે બ્રહ્માદિક સ્વરૂપોને ધારણ કરો છો, તે તમને નમસ્કાર કરીએ છીએ.

નાભિને વિષે બ્રહ્માંડરૂપી કમળને ધારણ કરનારા, કંઠમાં કમળની માળાને ધારણ કરનારા, કમળના સરખા ચરણવાળા આપને નમસ્કાર કરીએ છીએ.

હે જગત્પતિ ! અમને તો જે વરની ઇચ્છા છે તે એ કે મોક્ષનો માર્ગ દેખાડનારા આપ ભગવાન અમારા ઉપર પ્રસન્ન થયા, તેમજ સદા સર્વદા પ્રસન્ન રહો. તોપણ હે નાથ ! કારણના પણ કારણરૂપ આપની પાસેથી એક વર અમે માંગીએ છીએ, કે અમે આ સંસારમાં તમારી માયાથી *ઘેરાઇને જ્યાં સુધી અમારાં કર્મોવડે ભટકીએ ત્યાં સુધી જન્મે જન્મે અમને તમારા ભકતજનોનો પ્રસંગ થાઓ.

જે સત્સંગના પ્રસંગમાં તૃષ્ણાને ટાળનારી પવિત્ર હરિકથાઓ થાય, પ્રાણીઓની ઉપર પ્રીતિ બંધાય, તેમજ જ્યાં આગળ જરા પણ ખેદ થાય નહિ; વળી જ્યાં સંસાર સંગનો ત્યાગ કરનારા જે ભકતજનો વારંવાર ઉત્તમ કથાઓમાં સંન્યાસીની ગતિરૂપ સાક્ષાત્ ભગવાન નારાયણની સ્તુતિ કરે છે, આવા તમારા ભકતો તીર્થોને પણ પવિત્ર કરવાની ઇચ્છાથી પગપાળા ફર્યા કરેછે, તેઓનો સત્સંગ, સંસારથી ડરેલા પુરૂષને કેમ ન ગમે ? અવશ્ય ગમેજ.

શ્રીમદ્ ભાગવતમાં કરેલી ભગવાનની સ્તુતિ.

જેમનું કીર્તન, સ્મરણ, દર્શન, વંદન, શ્રવણ તથા પૂજન લોકોનાં પાપોનો તુરત નાશ કરે છે, તે કલ્યાણ કીર્તિવાળા પરમાત્માને વારંવાર નમસ્કાર કરૂં છું.

તપસ્વીઓ, દાતાઓ, યશસ્વીઓ, યોગીઓ, મંત્રના જપ કરનારાઓ તથા સદાચારવાળા પુરૂષો, પોતાનાં તપ આદિ કર્મો, જેમને અર્પણ કર્યા વિના ક્ષેમ પામતા નથી, તે કલ્યાણ-કારી યશવાળા ભગવાનને હું વારંવાર નમું છું.

ભિલ્લ, ચંડાલ, યવન વિગેરે નીચ જાતિના લોકો જે ભગવાનના ભક્તોનો આશ્રય કરીને પાપ રહિત થયા છે, તે મહાસમર્થ ભગવાનને હું નમસ્કાર કરૂં છું.

લક્ષ્મીના પતિ, યજ્ઞના પતિ, પ્રજાના પતિ, બુદ્ધિના પતિ લોકના પતિ, પૃથ્વીના પતિ, અધિપતિ તથા સત્પુરૂષોના પતિ એવા ભગવાન મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ.

વિકારરહિત, સત્ય, અનંત, આદિપુરૂષ, સર્વની બુદ્ધિના સાક્ષી, ઉપાધિરહિત, તર્કમાં આવો નહીં તેવા, મનનાં કરતાં વિશેષ વેગવાળા, વાણીના અગોચર, દેવતાઓમાં ઉત્તમ અને સ્તુતિ કરવા યોગ્ય એવા આપને પ્રણામ કરીએ છીએ.

જેમના બળમાંથી મહેંદ્ર થયા છે, પ્રસાદમાંથી દેવતાઓ થયા છે, ક્રોધમાંથી શંકર થયા છે, બુદ્ધિમાંથી બ્રહ્મા થયા છે, અને છિદ્રોમાંથી વેદ તથા ઋષિયો થયા છે તે મહા ઐશ્વર્યવાળા ભગવાન અમારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ.

બ્રાહ્મણો તથા ગુપ્ત એવા વેદો જેમનાં મુખમાંથી થયા છે, ક્ષત્રિય તથા બળ જેમની ભુજાઓમાંથી થયેલાં છે, વૈશ્ય તથા વ્યાપાર જેમના સાથળમાંથી થયેલા છે, અને શુદ્ર તથા સેવા જેમનાં ચરણમાંથી થયેલાં છે, તે મહા ઐશ્વર્યવાળા ભગવાન અમારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ.

જે પરમાત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ છે, પ્રકૃતિથી પરછે, અદૃશ્ય છે, નિર્વિકલ્પ છે, દેશ તથા કાળના માપમાં આવે નહીં તેવા છે તથા જે જીવની પાસે તેના નિયંતા તરીકે રહે છે અને ધીર પુરૂષો યોગદ્વારા જેની ઉપાસના કરે છે, તે ભગવાનને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ.

જે પુરૂષરૂપ ભગવાનની કર્મેન્દ્રિયમાંથી દશ દિશાઓ ઉત્પન્ન થઇ છે; જેમના હૃદયમાંથી દેહનાં છિદ્રો થયાં છે, જેમની નાભિમાંથી પ્રાણ, ઇંદ્રિય, મન તથા શરીરના આધારરૂપી આકાશ થયું છે, તે મહા ઐશ્વર્યવાળા ભગવાન અમારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ.

આ જગત્ જેને વિષે રહેલું છે, આ જગત્ જેમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે, આ જગત્ જેણે કરીને ઉત્પન્ન થાયછે તથા જે પોતે આ જગદ્રૂપ છે અને જે કાર્ય તથા કારણથી પર છે, તે સ્વતઃસિદ્ધ શ્રીભગવાનને હું શરણે જાઉં છું.

રૂપરહિત છતાં અનંત રૂપવાળા અને આશ્ચર્યકારક કર્મ કરનારા ભગવાનને હું નમસ્કાર કરૂં છું.

મન, વાણી તથા મનની વૃત્તિયોથી પણ દૂર રહેનારા ભગવાનને નમસ્કાર કરૂંછું.

જીવના મૂળરૂપ, સર્વના અધ્યક્ષ, સાક્ષી, અનાદિ કાળથી એકના એક સ્વરૂપ, પૂર્ણ સ્વરૂપ, તથા માયાના પણ કારણરૂપ તે ભગવાનને વારંવાર નમસ્કાર હો.

તમે સર્વના કારણરૂપ છો, છતાં વિકાર રહીત છો; સર્વ શાસ્ત્રોના તથા વેદના મહા સાગર છો, મોક્ષની મુર્તિ છો અને ઉત્તમ લોકોના આશ્રયરૂપ છો એવા આપને નમસ્કાર કરૂંછું.

તમે જીવ કરતાં જુદા પ્રકારનાજ છો. તમે નિત્યમુકત છો અને જીવ તમારી કૃપાથી મુક્ત થાય છે, તમે શુદ્ધ છો અને જીવ મલિન છે, તમે જ્ઞાની છો અને જીવ અજ્ઞાની છે, તમે વિકાર વિનાના છો અને જીવ વિકારી છે, તમે સર્વના આદિ પુરૂષ છો, અને તે આદિમાન એટલે પૂર્વજોવાળો છે, તમે ભાગ્યવાળો છો અને તે ભાગ્યહીન છે, તમે ત્રણ લોકના અધિપતિ છો અને તે પરતંત્ર છે—આ પ્રમાણે તેનાથી તમારાં વિલક્ષણ પણામાં કારણ એ છે કે તમે અખંડિત એવી ચૈતન્ય શક્તિવડે બુદ્ધિની તે તે અવસ્થાઓને જોનારા છો તથા જગતનુંપાલન કરવા માટે વિષ્ણુરૂપે થયા છો.

કેટલાકએક કર્મકાંડી બ્રાહ્મણો વેદવિદ્યાથી મોટા વિસ્તારવાળા યજ્ઞો કરીને તેમાં ઇન્દ્ર, વરૂણ, અગ્નિ વગેરે અનેક રૂપધારી દેવતાઓના નામથી તમારૂં પુજન કરે છે. કેટલાકએક

જ્ઞાની લોકો સર્વ કર્મોને ત્યાગ કરીને વિરામ પામ્યા થકા, જ્ઞાન યજ્ઞવડે જ્ઞાનમૂર્તિ એવા આપનું યજન કરે છે. કેટલાએક દીક્ષાથી સંસ્કાર પામેલા પુરૂષો પંચરાત્રમાં કહેલા વિધિથી વાસુદેવ, સંકર્ષણ, પ્રદ્યુમ્ન તથા અનિરૂદ્ધ એમ અનેક રૂપધારી એક નારાયણ રૂપ આપને ભજે છે. વળી હે ભગવાન ! કેટલાએક શંકરે જુદા જુદા આચાર્યો રૂપે કહેલા પશુપતાદિક માર્ગોથી આપનું શિવરૂપે ભજન કરે છે. હે પ્રભુ ! તેઓ બીજા દેવતાઓના ભકતો છે, તેઓની બુદ્ધિ જો કે બીજાઓમાં આસકત હોય છે, તોપણ હે સર્વદેવતામય ! તે સર્વ ખરી રીતે જોતાં આપ ઇશ્વરનુંજ ભજન કરે છે. હે પ્રભુ ! જેમ પર્વતમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી નદીઓ વરસાદના પાણીથી ભરાઇને વહેવા માંડે છે, ત્યારે તે ચોતરફથી સમુદ્રમાં જઈ મળે છે; તેમજ આ ભજનના માર્ગોપણ પરિણામે તમારે વિષેજ વિરામ પામે છે.

આપ અનંત, અતકર્ય કાર્ય કરનારા, નિર્ગુણ, ગુણોના સ્વામી તથા હમણાં સત્વગુણમાં રહેલા છો, તે આપને અમે પ્રણામ કરીએ છીએ.

તમારા વિરાટ્ સ્વરૂપમાં આકાશ તમારી નાભિ છે, અગ્નિ તમારૂં મુખછે, સ્વર્ગ મસ્તક છે, દિશાઓ કાન છે, પૃથ્વી ચરણ છે, ચંદ્ર મન છે, સૂર્ય દૃષ્ટિયો છે, શિવ અહંકાર છે, સમુદ્ર પેટ છે, ઇંદ્રાદિક લોકપાળો ભુજાઓ છે,

ઔષધિયો રૂવાંડા છે, મેઘ કેશ છે, બ્રહ્મા બુદ્ધિ છે; અને ધર્મ હૃદયરૂપ છે. આ પ્રમાણે બ્રહ્માંડરૂપે કલ્પાયલા આપ પરમપુરૂષ છો.

વિરાટ પુરૂષનું ચિત્ત ધર્મનું, બ્રહ્માનું, શિવનું, નારદનું સનક આદિ કુમારોનું, બુદ્ધિનું તથા સત્વગુણનું ઉત્તમ સ્થાન છે. બ્રહ્મા, નારદ, શંકર, તથા પ્રથમ ઉત્પન્ન થયેલા સનકાદિક કુમારો, મરીચિમિશ્ર વિગેરે મુનિઓ, દેવ, દૈત્ય, મનુષ્ય, નાગ, ખચ્ચર, પક્ષીઓ, હરણ, પેટ ચાલનારાં કાકીડા, સર્પ વગેરે પ્રાણીઓ, ગંધર્વો, અપ્સરાઓ, યક્ષો, રાક્ષસો, ભૂતગણો, સર્પો, પશુઓ, પિતૃઓ, સિદ્ધો, વિદ્યાધરો, ચારણો, વૃક્ષો, બીજાં અનેક જળચરો, સ્થળચરો, તથા આકાશચારી જીવો, ગ્રહો, નક્ષત્રો, કેતુઓ, તારાઓ, વિજળી, મેઘ, ભૂત, ભવિષ્ય તથા વર્તમાનરૂપ આ સર્વ દેખાતો પ્રપંચ વિરાટ પુરૂષરૂપ છે: તેનાથી જુદી કોઇ પણ વસ્તુ નથી. તે વિરાટ પુરૂષે આખા વિશ્વને વ્યાપી લીધેલું છે. જેટલા અંશમાં જગત્ છે તેથી અધિક અંશ જગત્‌ના સ્પર્શથી રહિત છે. સૂર્ય પોતાનાં મંડળને પ્રકાશ કરતો જેમ બહારથી સર્વ વસ્તુઓનો પણ પ્રકાશ કરે છે, તેમ વિરાટ પુરૂષ પણ બ્રહ્માંડને ઉત્પન્ન કરતો થકો બ્રહ્માંડની અંદરના તથા બહારના સર્વ પદાર્થોને પ્રકાશ કરે છે. તે વિરાટ પુરૂષ જન્મ મરણને આપનારાં કર્મનાં ફળોને ઉલ્લંઘન કરી ગયા છે, અર્થાત્ તે વૈષયિક સુખથી અળગા છે. માટે તે કેવળ સર્વાત્મા

છે એમ નથી, પરંતુ તે નિજાનંદના તથા અભયના (મોક્ષના) સ્વામી છે.

તમે આદિ પુરૂષ છો, શુદ્ધ છો, સ્વયંપ્રકાશ છો, એક સ્વરૂપ છો, સર્વના કારણરૂપ છો, અને આપ કારણ રહિત છો, છતાં પણ સર્વ વિષયોને પ્રકાશ કરવા માટે માયાવડે પ્રત્યેક દેહમાં તે તે દેહ પ્રમાણે જીવરૂપે પ્રતીત થાઓ છો.

શંકર, બ્રહ્મા, દેવતાઓ, નિર્મળ અંતઃકરણવાળા મુનિયો, સંપૂર્ણ ભાવથી ચૈતન્ય, પ્રિય અને સમર્થ એવા આપને ભજે છે. આપ જગતની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા પ્રલયના કારણરૂપ છો, સમદૃષ્ટિવાળા છો, શાંતરૂપ છો, સર્વના હિતૈષી છો, આત્મા-રૂપ છો, અને ઇશ્વરરૂપ છો તથા જગત્‌ના તથા જીવના અધિષ્ઠાન-રૂપ છો. હે મહા પુરૂષ ! સર્વ ગુણોને પ્રકાશ કરનારા, અનંત તથા માપમાં આવો નહીં તેવા ભગવાનને નમસ્કાર કરૂં છું.

હે ભજવા યોગ્ય પરમેશ્વર ! તમે સમસ્ત ઐશ્વર્યના પરમ આશ્રયરૂપ ભકતોને પોતાના અત્યંત દયાળુ સ્વરૂપનું દર્શન આપનારા છો, સંસારને ટાળનારા છો તથા આપનારા છો, તમારૂં ચરણ એક શરણરૂપ છે એવા આપને હું ભજું છું.

હે દેવના દેવ ! હે જગત્ વ્યાપક ! હે જગત્‌ના સ્વામી ! હે જગન્મય ! તમે સર્વ પદાર્થોના આત્મારૂપ છો, કારણરૂપ છો અને ઇશ્વર છો. જગત્‌ના આદિ, અંત તથા મધ્ય જેનાથી ઉ-

ત્પન્ન થાય છે તથા અવિનાશી જે ભગવાનના આદિ, અંત અને મધ્ય નથી તે ચૈતન્યઘન પરબ્રહ્મ આપ છો. મોક્ષની ઇચ્છાવાળા મુનિયો નિષ્કામ થઇને આ લોકની અને પરલોકની આસક્તિ છોડી તમારાંજ ચરણારવિંદની ઉપાસના કરે છે. એવા આપને હું નમસ્કાર કરૂં છું.

વેદાંતી લોકો આપને પરબ્રહ્મ માને છે, મીમાંસક લોકો આપને ધર્મરૂપ માને છે, સાંખ્ય મતવાળા લોકો આપને કાર્ય-કારણથી ભિન્ન પુરૂષ માને છે, પંચરાત્રને માનનારાઓ આપને નવશક્તિવાળા પરબ્રહ્મ માને છે અને યોગ શાસ્ત્રીઓ આપને સ્વતંત્ર અવિનાશી મહાપુરૂષ માનેછે. શંકર, બ્રહ્મા તથા મરીચિ વિગેરે ઋષિયો કે જે આ સત્વગુણની સૃષ્ટી છે તેઓ તમે રચેલા આ જગત્‌ને યથાર્થ રીતે જાણતા નથી ત્યારે આપને તો ક્યાંથીજ જાણે ! હે ઇશ્વર ! જ્યારે બ્રહ્માદિક જાણતા નથી ત્યારે તમારી માયાથી મોહ પામેલા અને નિરંતર રજોગુણ તથા તમોગુણથી ઉત્પન્ન થયેલા દુરાચારી દૈત્યો તથા મનુષ્યો આદિ જગત્‌ને જાણે નહીં તેમાં શું કહેવું ? તે તમે જ્ઞાનસ્વરૂપ હોવાથી સર્વના આત્મારૂપ છો એવા આપને હું નમસ્કાર કરૂં છું.

હે ભગવાન ! હે નારાયણ ! હે વાસુદેવ ! હે આદિ પુરૂષ ! હે મહા પુરૂષ ! હે મહા પ્રભાવવાળા ! હે પરમ મંગળ ! હે પરમ કલ્યાણ ! હે પરમ કારૂણિક ! હે કેવળ સ્વરૂપ ! હે જગદાધાર ! હે ત્રણ લોકના એકનાથ ! હે સર્વેશ્વર ! હે લક્ષ્મીનાથ !

આપ સ્વતંત્ર છો આપનું મહાત્મ વિચાર કરતાં પણ જણાય નહીં તેવું છે, તમે એકજ છો, સર્વ વસ્તુઓમાં સત્સ્વરૂપે રહેલા છો, સર્વના ઇશ્વર છો, સર્વ જગતનાં કારણના પણ કારણરૂપ છો તથા અંતર્યામીપણાને લીધે ૫૯ વિષયોને પ્રકાશ કરોછો, તેથી જાણવામાં આવો છો અને શ્રુતિયો 'नेति नेति' કરીને છેવટે એક આપનેજ બાકી રાખે છે.

હે ત્રણ લોકના આશ્રયરૂપ ! હે ત્રિવિક્રમ ! હે ત્રણ લોકને ચલાવનારા ! હે ત્રણ લોકને મનોહર લાગે તેવા પ્રભાવવાળા ! હે પિતા ! હે પિતામહ ! અમે તમારા છીએ, તમને પ્રણામ કરીએ છીએ.

હે ભગવાન ! આપ સર્વ જગત્‌ની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા પ્રલયમાં નિમિત્તરૂપ છો. અને સંસારમાં ભટકનારા વટેમાર્ગુઓને પોતાનું શરણ મળ્યા પછી છેવટે સર્વમાં શ્રેષ્ટ એવી ઉત્તમ ગતિ આપનારા એવા આપ શ્રીહરિને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ.

ભગવાન વાસુદેવ અને વિષ્ણુરૂપ આપને નમસ્કાર કરૂં છું. આદિ બીજરૂપ તથા પૂર્ણજ્ઞાનરૂપ આપને નમસ્કાર કરૂં છું. અજન્મા, આ જગત્‌ને ઉત્પન્ન કરનારા, પરબ્રહ્મ અને અનંત શક્તિવાળા આપને નમસ્કાર કરૂં છું. હે કાર્ય તથા કારણના આત્મા ! હે પ્રાણીઓના આત્મા ! હે પરમાત્મા ! તમને નમસ્કાર કરૂં છું. હે પ્રભુ ! તમે જ્યારે જગત્‌ને સરજવાની ઇચ્છા કરો છો, ત્યારે વૃદ્ધિ પામેલા રજોગુણને ધારણ

કરો છો, જ્યારે જગત્‌નો નાશ કરવાની ઇચ્છા કરો છો, ત્યારે ભયંકર એવા તમોગુણને ધારણ કરો છો, અને જ્યારે આ જગત્‌ને પાલન કરવાની ઇચ્છા કરો છો, ત્યારે સત્વગુણ ધારણ કરો છો. હે જગત્પતિ ! કાલ પ્રધાન તથા પુરૂષ તમારાં રૂપ છે, પરંતુ તમે તેનાથી પર છો. પાણી, તેજ, પવન, આકાશ, શબ્દાદિક પાંચ તન્માત્રાઓ, દેવતાઓ, મન, ઇન્દ્રિયો, અહંકાર, મહત્તત્વ, એમ સર્વ સ્થાવર–જંગમ જગત, હે ભગવાન ! એક એવા આપ પરમાત્મા વિષે છે આ ભ્રમ છે, અર્થાત્ આપના સ્વરૂપ વિના બીજું સર્વ મિથ્યા છે.

વેદો નારાયણથી ઉત્પન્ન થયા છે, દેવતાઓ નારાયણના અંગમાંથી ઉત્પન્ન થયા છે, સ્વર્ગાદિક લોક નારાયણના આનંદના અંશભૂત છે, અને યજ્ઞો પણ સર્વે નારાયણમાંથીજ ઉત્પન્ન થયા છે. પ્રાણાયામ વિગેરે નારાયણ પરાયણ છે અર્થાત્ ભગવાનને પ્રાપ્ત કરવાનાં સાધનો છે. તપસ્યા પણ નારાયણ પરાયણ છે, તપસ્યાથી સાધ્ય એવું જ્ઞાન પણ નારાયણ પરાયણ છે અને જ્ઞાનથી સાધ્ય મોક્ષ પણ નારાયણ પરાયણજ છે, એટલા માટે સર્વ કંઇ નારાયણરૂપ છે.

શ્રી ભગવાનની વિભૂતિયોનું વર્ણન.

ઉદ્ધવજી કહે છે–હે મહારાજ ! આદિ અને અંતરહિત, સ્વતંત્ર, સર્વે પદાર્થોની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ, અને નાશ કરનારા, સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મરૂપ આપ છો. હે ભગવાન ! મનને ન જિત-

નારા પુરૂષો નાના મોટા સર્વ પદાર્થોમાં રહેલા આપને જાણતા નથી, પરંતુ બ્રાહ્મણો યથાર્થ રીતે નાના મોટા પદાર્થોમાં રહેલા આપને જાણીને આપની ઉપાસના કરે છે જેમ પંચમહાભૂતો કેટલાએક શરીરમાં કોઈ કોઇ ગુણને લીધે વિશેષ રહે છે અને કેટલાએકમાં કોઈ કોઇ ગુણોથી થોડા રહે છે, તેમ આપ કયા કયા પદાર્થોમાં અધિક અને કયા કયા પદાર્થોમાં ન્યૂન રહેલા છો ? તથા મહર્ષિઓ જે જે પદાર્થોમાં ભક્તિપૂર્વક આપની ઉપાસના કરવાથી સિદ્ધિ પામે છે તે તે પદાર્થોનાં નામો મને કહો. હે પ્રાણીઓની રક્ષા કરનારા ! આપ સર્વ પ્રાણીઓના આત્મારૂપ છો તથા આપ સર્વને વિષે ગુપ્ત ફરો છો; છતાં પણ તમારી માયાવડે મોહિત થયેલાં પ્રાણીઓ સર્વના દ્રષ્ટા આપને દેખતાં નથી, માટે હું આપની વિભૂતિઓ પૂછું છું. હે મોટી વિભૂતિવાળા ! પૃથ્વીમાં, સ્વર્ગમાં, પાતાળમાં તથા દિશાઓમાં આપની વિશેષ શક્તિથી જોડાયલી જે કોઇ શક્તિઓ હોય, તે સર્વ મને કહો. હું આપના તીર્થરૂપ ચરણકમળને પ્રણામ કરૂં છું.

શ્રીભગવાન કહે છે—હે પ્રશ્ન જાણનારાઓમાં શ્રેષ્ઠ ! કુરૂક્ષેત્રમાં શત્રુઓની સાથે યુદ્ધ કરવા માટે ઈચ્છા રાખતા અર્જુને આ પ્રમાણેજ મને પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો. તે સમયે મે રણભૂમિ ઉપર અર્જુનને જે ઉપદેશ આપ્યો હતો; તે હું તમને ફરીને કહું છું.

હું આ સર્વ પ્રાણીઓનો આત્મા, મિત્ર તથા ઈશ્વર છું, તેમજ સર્વ પ્રાણીરૂપ છું. અને તેઓની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા પ્રલયકર્તા પણ હું છું. ગતિવાળાઓમાં હું ગતિરૂપ છું. વશ કરનારાઓમાં હું કાળમુર્તિ છું. ત્રણ ગુણોમાં સામ્યાવસ્થારૂપ પ્રકૃતિ હું છું. મોટા પદાર્થોમાં મહતત્વ મારૂ સ્વરૂપ છે. સૂક્ષ્મ વસ્તુઓમાં હું જીવરૂપ છું. દુર્જય પદાર્થોમાં હું મન છું. વેદોના ભણાવનાર બ્રહ્મા તે હું છું. મંત્રોમાં હું ત્રણ અક્ષર વાળો ૐકાર છું. અક્ષરોમાં હું અકાર છું. છંદોમાં હું ગાયત્રી છંદ છું. સર્વ દેવતાઓમાં હું ઈંદ્ર છું. વસ્તુઓમાં હું હુવ્યવાહ છું. આદિત્યોમાં હું વિષ્ણુ છું. રૂદ્રોમાં હું નીલ લોહિત છું. બ્રહ્મર્ષિઓમાં હું ભૃગુ છું. રાજર્ષિઓમાં હું મનુ છું. દેવર્ષિઓમાં હું નારદ છું. ગાયોમાં હું કામધેનુ છું. સિદ્ધેશ્વરોમાં હું કપિલદેવ છું. પક્ષીઓમાં હું ગરૂડ છું. પ્રજાપતિઓમાં હું દક્ષ છું. પિતૃઓમાં હું અર્યમા છું. હે ઉદ્ધવજી! દૈત્યોમાં હું પ્રહલાદ છું. નક્ષત્ર તથા ઔષધિઓનો સ્વામી હું ચન્દ્રમાં છું. યક્ષ તથા રાક્ષસોનો સ્વામી હું કુબેર છું. ઉત્તમ હાથીઓમાં હું ઐરાવત છું. જળ જંતુઓમાં હું તેઓનો સ્વામી વરૂણ છું. તપાવનારા તથા પ્રકાશ કરનારાઓમાં હું સૂર્ય છું. મનુષ્યોમાં હું રાજા છું. ઘોડાઓમાં હું ઉચ્ચૈઃશ્રવા છું. ધાતુઓમાં હું સુવર્ણ છું. શિક્ષા કરનારાઓમાં હું યમ છું. સર્પોમાં હું વાસુકી છું. હે પાપરહિત ઉદ્ધવ!

મોટા સર્પોમાં હું અનંત છું. શીંગડાવાળા અને દાઢવાળાં પ્રાણીઓમાં હું સિંહ છું. આશ્રમોમાં હું સંન્યાશ્રમ છું અને વર્ણોમાં હું બ્રાહ્મણ છું. તીર્થ તથા પ્રવાહોમાં હું ગંગાજી છું. સ્થિર જળાશયોમાં હું સમુદ્ર છું. આયુધોમાં હું ધનુષ છું. ધનુર્ધારીઓમાં હું ત્રિપુરનો નાશ કરનાર શંકર છું. નિવાસના સ્થાનોમાં હું મેરૂ પર્વત છું. દુર્ગમ સ્થાનોમાં હું હિમાલય છું. વનસ્પતિઓમાં હું પીપળો છું. ઔષધિઓમાં હું જવ છું. પુરોહિતોમાં હું વસિષ્ઠ છું. વેદાર્થમાં નિષ્ઠાવાળાઓમાં હું બૃહસ્પતિ છું. સર્વ સેનાપતિઓમાં હું કાર્તિકસ્વામી છું. શુભ માર્ગને પ્રવર્તાવનારાઓમાં હું બ્રહ્મા છું. યજ્ઞોમાં હું બ્રહ્મયજ્ઞ છું. વ્રતોમાં હું અહિંસા છું. માર્જન કરવું, છોલવું, ઘસવું વિગેરે શુદ્ધ કરનારા પદાર્થોમાં વાયુ, અગ્નિ, સૂર્ય, જળ અને બ્રાહ્મણોના વચનરૂપ હું છું. યોગના આઠ અંગોમાં હું સમાધિરૂપ છું. સ્ત્રીઓમાં હું શતરૂપા છું. પુરૂષોમાં હું સ્વયંભુવ મનુ છું. મુનિઓમાં હું નારાયણ છું. બ્રહ્મચારીઓમાં હું સનત્કુમાર છું. ધર્મોમાં હું અભયદાન છું. નિર્ભય સ્થાનોમાં હું આત્મનિષ્ઠા છું. અભિપ્રાયને ગુપ્ત રાખવાના સાધનોમાં હું પ્રિય વચન તથા મૌન છું. સ્ત્રી પુરૂષોના જોડામાં હું પ્રજાપતિ છું. સાવધ રહેનારાઓમાં હું વર્ષ કાળ છું. ઋતુઓમાં હું વસંત છું. મહિનાઓમાં હું માર્ગશીર્ષ મહિનો છું. નક્ષત્રમાં હું અભિજિત છું. યુગોમાં હું સત્ય યુગ છું. ધીર પુરૂષોમાં હું દેવલ તથા અસિત

મુનિ છું. વેદના વિભાગ કરનારાઓમાં હું વેદવ્યાસ છું. વિદ્વાનોમાં હું જ્ઞાની શુક્રાચાર્ય છું. ઉત્પત્તિ, પ્રલય, પ્રાણીઓનું આવવું, જવું, વિદ્યા અને અવિદ્યા, આ ૭ વસ્તુને જાણનારાઓમાં હું વાસુદેવ છું. વૈષ્ણવોમાં હુ તમારૂં સ્વરૂપ છું. કિંપુરૂષોમાં હું હનુમાન છું. વિદ્યાધરોમાં હું સુદર્શન છું. રત્નોમાં હું પુષ્પરાજ છું. સુંદર પદાર્થોમાં હું કમળકોશ છું. દર્ભની જાતિમાં હું કુશ છું. હવિષ્ય પદાર્થોમાં હું ગાયનું દુધ છું. ઉદ્યોગીઓની હું ધનાદિક સંપત્તિ છું. દ્યુત રમનારાઓમાં હું કપટ જુગાર છું. સહનશીળ પુરૂષોમાં હું તિતિક્ષા છું. ધૈર્યવાળાઓમાં હું ધીરજ છું. બળવાનોની હું દેહજ શકિત તથા ઇંદ્રિયશકિત છું. વૈષ્ણવોએ ભકિતપુરઃસર કરેલું કર્મ હું છું. ભકતોએ પુજવા યોગ્ય વાસુદેવ, સંકર્ષણ, પ્રદ્યુમ્ન, અનિરૂદ્ધ, નારાયણ, વરાહ, નૃસિંહ તથા બ્રહ્મા, એ નવ મૂર્તિયોમાં હું વાસુદેવ નામની ઉત્તમ મૂર્તિ છું. ગંધર્વોમાં હું વિશ્વાવસુ છું. અપ્સરાઓમાં હું પૂર્વચિતિ છું. પર્વતોમાં હું સ્થૈર્યરૂપ છું પૃથ્વીમાં હું અવિકૃત ગંધરૂપ છું. જળમાં હું મધુર રસ છું. તેજસ્વીઓમાં હું અગ્નિરૂપ છું. સૂર્ય, ચંદ્ર તથા તારાઓમાં હું કાંતિરૂપ છું. આકાશમાં પરા નામથી બોલાતો સૂક્ષ્મ શબ્દ હું છું. બ્રાહ્મણોને સત્કાર કરનારાઓમાં હું બળિરાજા છું. વીર પુરૂષોમાં હું કુંતાપુત્ર અરજુન છું. પદાર્થોની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા પ્રલયરૂપ હું છું. ચાલવુ, ભાષણ કરવુ, મળત્યાગ કરવા, ગ્રહણ કરવું,

પ્રસન્ન થવું, અડકવું, સ્વાદ લેવો, સાંભળવું, સુંઘવું તથા જોવું, આ દશ ઇંદ્રિયોના ધર્મો છે, તેમાં જોવું તે હું છું. તથા સર્વ ઇંદ્રિયોની જુદા જુદા વિષય ગ્રહણ કરનારી શક્તિ હું છું. પૃથ્વી, જળ, તેજ, વાયુ, આકાશ તથા તેની તન્માત્રાઓ, અહંકાર, મહત્તત્વ, પંચ મહાભૂતો, પુરૂષ, પ્રકૃતિ, રજોગ[illegible] સત્વગુણ, તમોગુણ તથા તેઓથી જુદા પરબ્રહ્મ આ સર્વ છું. તે તત્વોની ગણના, તેઓનું જ્ઞાન તથા તેઓનો નિ[illegible] હું છું. વળી હું જીવ તથા ઇશ્વરરૂપ છું. ગુણ અને ગુણીરૂપ છું. ક્ષેત્ર અને ક્ષેત્રજ્ઞરૂપ હું છું. સર્વસ્વરૂપ છું. મારા વિના કોઇ પણ પદાર્થ કોઇ ઠેકાણે નથી. હું કાળે કરીને મારાં પ[illegible] માણુઓની ગણતરી કરી શકીશ; પરંતુ તે પ્રમાણે કરોડો બ્રહ્માંડને સરજતો જે હું તેની વિભુતિઓની ગણત્રી મારાથી પણ કરી શકાશે નહીં; તથાપિ ટુંકામાં હું તમને કહું છું. જેમાં તેજ, સંપત્તિ, કીર્તિ, ઐશ્વર્ય, લજ્જા, દાન, સૌંદર્ય, ભાગ્ય, બળ, સહનશક્તિ તથા વિજ્ઞાન હોય તે પદાર્થ મારી વિભૂતિ રૂપ છે એમ જાણવું, આ સર્વ વિભૂતિઓ મેં તમને ટુંકામાં કહી બતાવી.

नारायण नारायण नारायण.

પ્રસીધ્ધ કરનાર.

વૈદ્ય અમૃતલાલ સુંદરજી પઢીયાર.

ઠે.—હાથી બીલ્ડીંગ—કાલબાદેવી—મુંબઇ.

ભુલેશ્વર પ્રીંટીંગ પ્રેસ્સ ગુલાલવાડી ઘર નંબર ૪૨
પ્રીંટર સખારામ ગુણાજીએ માલીક માટે છાપ્યું.

ભક્તિમાર્ગનાં લોકપ્રિય પુસ્તકો.

સ્વર્ગનું વિમાન. (ત્રીજી આવૃત્તિ)	કિ૦ રૂ.	૧
સ્વર્ગની કુંચી. (બીજી આવૃત્તિ)	કિ૦ રૂ.	૧
સ્વર્ગનો ખજાનો.	કિ૦ રૂ.	૧
સ્વર્ગનાં રત્નો.	કિ૦ રૂ.	૧
સ્વર્ગની સડક.	કિ૦ રૂ.	૧

ચાલુ જમાનાને અનુસરતાં દેશસેવાનાં પુસ્તકો.

સંસારમાં સ્વર્ગ. (બીજી આવૃત્તિ)	કિ૦ રૂ.	૧॥
સ્ત્રીઓનું સ્વર્ગ.	કિ૦ રૂ.	૧॥
સાચું સ્વર્ગ.	કિ૦ રૂ.	૧॥
સ્વર્ગની સીડી.	કિ૦ રૂ.	૧॥
સ્વર્ગની સુંદરીઓ.	કિ૦ રૂ.	૧॥
પ્રેમ પ્રેમને પ્રેમ. (બીજી આવૃત્તિ)	કિ૦ રૂ.	૧।

વૈદ અમૃતલાલ સુંદરજી પઢીયાર.

ચોરવાડકર.

મળવાનું ઠેકાણું:—શ્રી નરનારાયણનું મંદિર તથા
હાથી બીલ્ડીંગ. કાલબાદેવી—મુંબાઇ.
મુંબાઇ તા. ૭ મી આગષ્ટ ૧૯૧૩.